№ 107 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 20 ՄԱՅԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 20 ՄԱՅԻՍԻ № 107

Տողերի գինը 10 [illegible], կէս տարվանը 6 ռուբլի։
Առանձին համարները ՄԷԿ ՏԻՎ. 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում վաճառվում են խմբագրատանը։
Մեր հասցէն Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
[illegible]
[illegible] 20 կոպէկ.
Խմբագրատան տելէֆօն № 253

ՄՇԱԿ

ՅՈՒՆԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսով 10 ր., 6 և 7 ամսով 6 ր., [illegible]

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ». TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

[illegible] 20 կոպ. [illegible]

ԱՄԵՆԻՑ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Թիֆլիսի Քաղաքային Ուղարանը

[illegible] մայիսի 21-ից [illegible] քաղաքամասից, ուր և կուղարկվեն բոլոր գնահատող խմբերը։

Գնահատող խմբերին զանազան շրջանների բաժանելու մասին կը յայտարարվի առանձին։ (ա. օ.) առ. 574. 2—2

ՎՐԱՑ ԱԶՆՒԱԿԱՆՆԵՐԻ ԹԱՏՐՈՆ

ԴՎՈՐՑՈՎԱՅԱ ՓՈՂՈՑ, տելէֆօն № 8—62.

Հինգշաբթի, մայիսի 20-ին տեղի կունենայ ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

ԴԻՐԵԿՑԻԱ Ի. Ր. ՊԵԼՏՑԵՐԻ

կը ներկայացվի

СИЛЬНЫЕ и СЛАБЫЕ Պիէսա 4 գործող. Ն. Տիմկովսկիի.

Գլխաւոր դերերը կը կատարեն. Եւգէնիայինը—Ր. Ն. Պոտոցկայա, Ռուժինը—Վ. Ն. Պոպովա, Դմիտրիյ Պրէտուրովինը—Կայսեր. Թատր. արտիստ Ս. Ա. Գոլովին, Տաժբուրովինը—Ի. Ր. Պելտցեր, Գէորգի Պրէտուրովինը—Լ. Ս. Րէյխշտադտ, Նագարիինը—Կարէնին։

Մասնակցում են. Բօչարովա, Կաստիրինա, Լէվիցկայա, Պոպովա, Պոտոցկայա, Զագկայա, Գոլովին, Կարէնին. Կլիմով, Պելտցեր, Րէյխշտադտ։

Սկիզբը երեկ. ժամը 8½-ին։ Հերթապահ ռեժիսսեօր՝ Վ. Ս. Վլադիմիրով։

ԱԶԴ.—Ուրբաթ, մայիսի 21-ին կը ներկայացվի 4 գործող. նոր պիէս „ФИМКА" О. Տրախտէնբերգի։ Պատրաստվում է ներկայացնելու „Въ старомъ Гейдельбергѣ" և „Пріютъ Магдалины".

Դիրեկտոր՝ Ի. Ր. Պելtsցեր. Կառավարիչ՝ Վ. Ս. Վլադիմիրով

(առ.) 575. 0—1

Սարուխանօվօ-Կուրինսկի Ակցիօներական Ընկերութեան Վարչութիւնը

ՁԵՌՆԱՐԿԵԼՈՎ ՇՈՒՇՈՒ ԵՐԿԱԹՈՒՂՈՒ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ

սրանով յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանրութեան, որ սոյն 1910 թւի մայիսի 5-ից սկսած վաճառվում են ակցիաները հետեւեալ պայմաններով.

1) Իւրաքանչիւր ակցիայի իսկական գինը 50 ռուբլի է։

2) Ստորագրվելիս ընդունվում է իսկական գնի 20% վճարը, իսկ մնացած 80%-ը իւրաքանչիւր 1 ամսից յետոյ 10-ական տոկոսով։ Մացրած գումարի համար տրվում է ժամանակաւոր անդորրագիր, որը՝ ամբողջ գումարն ընդունելուց յետոյ՝ փոխարինվում է ժամանակաւոր վկայականներով։

3) Ակցիաների ստորագրութիւններ ու վճարներ ընդունվում են.

Պետերբուրգ՝ Մեժդունարոդնի բանկում։
Մոսկվա՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Բագու՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Բալախանի՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Թիֆլիս՝ Ազովսկո-Դոնսկի բանկում։
Եյիսաւետպոլ՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Շուշի՝ Փոխադարձ Վարկում (Վզայիմնի Կրէդիտում)։
Նուխի՝ Թիֆլիսի Առևտր. բանկի բաժանմունքում։
Նուխի՝ Տեղական Փոխադարձ Վարկում (Վզայիմնի Կրէդիտ)։
Ասխաբադ՝ Ռուսսկո-Կիտայսկի բանկում։
Կոկանդ՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Սամարղանդ՝ նոյն բանկի բաժանմունքում։
Վլադիկավկազ՝ Տեղական Փոխադարձ Վարկում (Վզայիմնի Կրէդիտ)։

4) Ստորագրութիւնը կը շարունակվի երկու ամիս՝ սկսած մայիսի 5-ից, որից յետոյ կը դադարեցվի։ 200-ից աւել ակցիա ուզողներին բաւարարութիւն կը տրվի վարչութիւնից ստորագրութիւնների ընդհատումից յետոյ, եթէ միայն բոլոր ակցիաները բաժանված չը լինեն։

5) Ստորագրութիւնն ընդունվում է ժամը 10-ից մինչև 2-ը ցերեկվայ։

6) Ընկերութեան կանոնադրութիւնը Բարձրագոյնս հաստատված է 1909 թւի յունվարի 23-ին։

7) Երկաթուղու գործի հետ ծանօթանալ և առհասարակ որևէ տեղեկութիւն իմանալ ցանկացողները կարող են դիմել անձամբ կամ գրաւոր Սարուխանօվօ-Կուրինսկի Ակցիօներական Ընկերութեան գրասենեակը՝ Բագու, Մօլօկանսկայա փողոց, տուն Սպադովեկիա № 17, ամեն օր՝ ցերեկվայ ժամը 10-ից մինչև 2-ը, բացի տօն օրերից։

Վարչութեան դիրեկտորներ՝ Դ. Ս. Ս. Հ.-Զ.-Ա. Թաղիեվ, Ս. Ի. Րիսկի, Դ. Բ. Աւան-Իսզբաշեան

Դիրեկտոր-Կարգադրիչ՝ Մ. Մ. Սարուխանեան

(հ. կ.) (ա) 511. 5—5

ՓՈՍՏԱՌՈՆԵՐ

(ОБОИ)

ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ

ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ

8 կ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր փաթեթը (րուլօ)։

Ունի պահեստներ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում։

ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ

Գոլովինսկի պր., 21, Արտիստ. Ընկ. շինութ.

Տելեֆօն № 355.

ԳՆԵՐԸ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ

ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՁՐԻ

(հ. շ.) (ա.) 310. 50—17

Թիֆլիսի Ժողովարան

ԱՄԱՌԱՅԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆ

Այսօր, հինգշաբթի, մայիսի 20-ին տեղի կունենայ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՄԵՐԳ լարանուագ խմբի՝ Ս. Ի. Պրեսմանի ղեկավարութեամբ։

Հիւրերը՝ անդամների յանձնարարութեամբ՝ մուտքի համար վճարում են 1 ռուբլի։

Համերգի սկիզբը երեկոյեան ժամը 9-ին։

Հինգշաբթի, մայիսի 20-ին

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԸՆԿ. ԴԱՀԼԻՃՈՒՄ

կայանալու է

ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՏՆՏ. ԵՒ ՏՆԱՅՆԱԳՈՐԾ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ

Զբաղման առարկաներ.

1) Ղազախի գաւառի գիւղատնտ. կարիքները—զեկուցում Ս. ԱԹԱՆԱՍԵԱՆԻ
2) Կաթնատնտեսութիւնը Լոռու շրջանում—զեկուցում ԵՐԻՑԵԱՆԻ
3) Կաթնատնտ. շրջագայութիւն Նոր-Բայազէտի գաւառում—Լ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
4) Ընթացիկ խնդիրներ։

Կարող են ներկայ լինել կազմակերպ անձինք։

Սկիզբը ժամը 7½-ին երեկոյեան։

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Ամառը գտնվում է ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿՈՒՄ (Կովկաս. հանք. Ջրերում), որտեղ ընդունում է հիւանդներին մինչև սեպտեմբեր։ Верхній бульваръ, д. кн. Гирей.

(ե. հ. կ.) 565. 0—2

ԲԺԻՇԿ

Մ. Գ. ՄԿՐՏՉԵԱՆՑ

Թիւմ է Թիֆլիսում. I կանանց հիւանդանոցը (Բէբուտովսկայա 58) բաց է լինելու ամբողջ ամառը և հիւանդների ընդունելութիւնը շարունակվում է անընդհատ։

(չ.) առ. 577. 2—1

ԲԺԻՇԿ

Ա. Մ. Մկրտչեանց (ԿՐՏՍԵՐ)

Նախկ. ասսիստէնտ Մոսկվայի Կայսեր. Համալս. Կնախօսական կլինիկայի. մեկնել է ԷՍՍԵՆՏՈՒԿԻ։ Հասցէն՝ Главная курсовая, д. Курмояровыхъ.

(չ.) առ. 578. 2—1

ԳՈՐԾՕՆՆԵՐԸ

I

Մենք խոստացանք վերադառնալ կրօնական-ազգային խնդրի քննութեան։

Մենք կանգ կառնենք գլխաւորապէս երկու կէտի վրա, որոնք ներկայումս ունեն նշանակութիւն մեր բռնած դիրքի առիթով։

Առաջին կէտը կրօնի նշանակութիւնն է համազգայնական խնդրում, երկրորդը՝ եկեղեցական բարեկարգութիւնների բնաւորութիւնը։

Առաջին կէտի վերաբերութեամբ մենք արդէն յայտնել ենք «Մշակի» երկու առաջնորդող յօդուածներում (№№ 91 և 93) մեր կարծիքը։ Նորից կաւելացնենք մի քանի խորհրդածութիւններ։

Մենք ասացինք, որ հայ լուսաւորչականների, հայ կաթոլիկների և հայ բողոքականների միմեանց կողքի գոյութիւն ունենալը և միևնոյն ժամանակ նրանց բոլորի իրանց հայ ճանաչելը և ազգասիրական զգացմունքներով տոգորված լինելը ցոյց են տալիս մեզ, որ նրանց կապող, յօդող և միացնող ընդհանուր գիծը կրօնական տարրը չէ, այլ մի ուրիշ ազդեցութիւն, մի ուրիշ գործօն կամ զգացմունք։

Մենք տեսանք նոյնպէս, որ լեզուն, աշխարհագրական դիրքը, ծագումը, միանմանեցութեան հանգամանքները ինքն ըստ ինքեան, անկախ կերպով, չեն պայմանաւորում այս ու այն ազգութեան գոյութիւնը։

Այդ մէկ։

Ճշմարիտ է սակայն և այն, որ մեր յիշած գործօնները որոշ դեր կատարել են ազգայնական ինքնագիտակցութեան խնդրում մեր անցեալում և որ նրանցից մի քանիսին վերապահված է կատարել դեր և ապագայում։

Իսկ միևնոյն ժամանակ հանդէս են եկել և նոր գործօններ, որոնց վիճակված է էական դեր խաղալ իրական կեանքի մէջ և բաւարարութիւն տալ այն մտաւոր և բարոյական պահանջներին, որ ունի ժողովուրդը իր ամբողջութեամբ մեր օրերում։

Այդ երկու։

Եթէ առաջ կրօնը իւրացրել էր ազգաշինական գործօնի բացառիկ արտօնութիւնը և նա էր ազգային ընդհանուր յօդի ու կապի նշանակը, դա իր ժամանակի բնորոշ մի երևոյթ էր և ինքն ըստ ինքեան շատ կարևոր և պատկառելի մի երևոյթ, լի գաղափարական էութեամբ և ներքին իմաստով։

Սակայն դարեր անցան, կեանքի և գաղափարական ձգտումների մէջ բարդութիւններ և փոփոխութիւններ առաջացան։ Եւ մենք տեսնում ենք այսօր, որ կրօնը միայնակ, կամ բացառապէս այլ ևս չէ պայմանաւորում մարդկային կեանքը, և նոր յօդեր ու կապեր են հանդէս գալիս մեր կեանքի ընդհանուրը կազմելու և զարգացնելու համար։

Ի՞նչ է այդ ընդհանուրը։

Հանրային կուլտուրայի ստեղծագործութեան հակումն, հանրային աւանդութիւնների իւրացում, հանրային բարոյական տենչերի ըմբռնում, համազգացութիւն։

Այդ հանրայինը կարող է կամ սահմանափակվել համեստ ազգագրական մի արտայայտութեամբ, կամ թէ հանդէս գալ մեծ ստեղծագործական կուլտուրական հարստութեամբ իր բազմատեսակ շերտաւորումներով։

Կարևորը աստիճանը չէ, այլ նրա էութիւնը։

Այդ աստիճանը կախումն ունի զանազան արտաքին և ներքին հանգամանքից։

Հայկական հանրային ազգայնական հակումները և զգացմունքները դրված են պայմանական հողի վրա և կարող են արտայայտվել կուլտուրական զարգացման բնորոշ երևոյթներով։

Հայ տարրը ինքը փոքրամթիւ է, ապրում է ուրիշ ազգայնական և կրօնական տարրերի հետ և միևնոյն ժամանակ նա կազմում է մի փոքր մասը այն մեծ ազգաբնակութեան, որ ամբողջանում է պետութեան մէջ։

Թող կուլտուրան և ստեղծագործութիւնը լինեն համեստ։

Բայց նրանք ունեն իրանց տրամաբանութիւնը, իրանց առանձնայատկութիւնները, իրանց պահանջները, իրանց դէմքը։

Եւ ահա դարերի ու ժամանակների մէջ փոփոխութիւններ են առաջացել այդ կուլտուրայի և ստեղծագործութեան վերաբերութեամբ։

Վերցրէք հինգերորդ և քսաներորդ դարի հային և համեմատեցէք նրանց մտաւոր-բարոյական պահանջները, բնորոշեցէք նրանց իղձերը և տենչերը։

Հինգերորդ, տասներորդ կամ տասներկուերորդ դարերի հայը նոյնպէս, ինչպէս և այսօրվայ հայը, ունէր իր բարոյական, փիլիսոփայական, մտաւոր, հասարակական պահանջները։ Բայց այն, ինչով գոհանում էր այն ժամանակվայ հայը, այլ ևս չէ գոհացնում ներկայ հային։ Այն ժամանակվայ փիլիսոփայութիւնը, գիտութիւնը, հասարակագիտութիւնը ենթարկված էին մի ընդհանուր հեղինակութեան։ Դա այն ժամանակվայ կրօնի հեղինակութիւնն էր, որ արդարև ծծել և կլանել էր իր մէջ մարդկային ոգու բոլոր լաւագոյն և ուժեղ արտայայտութիւնները։ Դա գաղափարական մի հոյակապութիւն էր, դա բարոյական մի ներդաշնակութիւն էր, դա մի փիլիսոփայական միապաղաղութիւն էր։ Եւ վեհ էր տեսաբանը իր ընդարձակութեամբ։

Այդպէս էր այն ժամանակ։

Այդպէս էր, որովհետև այդպէս էին թելադրում այն ժամանակվայ գիտակցութիւնը, կեանքը և պահանջները։

Կրօնը, արդարև, պայմանաւորում էր կեանքի ամեն մի արտայայտութիւն։ Նա բարոյականութեան պատգամների տապանն էր, նա փիլիսոփայական հարցասիրութեան վարդապետարանն էր, նա իրաւաբանական յարաբերութիւնների որոշողն էր, նա այն օրերի հասարակագիտութեան հիմնաքարն էր, նա ժողովրդական կրթարանի անպայման տէրն էր, և անկասկած նա հոգեկան մխիթարութեան, հոգեկան զմայլմունքի և հոգեկան վերացման հանգրուանն էր։

Այդպէս էր կրօնը ըստ իր ներքին էութեան։

Բայց միևնոյն ժամանակ գործնական կեանքի մէջ՝ իբրև իրական ոյժ՝ նա հանդէս էր գալիս մի կազմակերպութեամբ, որը դարձաւ այն խոշոր հիմնարկութիւնը, որ յայտնի է հայ եկեղեցի անունով։

Եւ ահա այդ եկեղեցուն վիճակված էր խոշոր պատմական դեր կատարել հայի կեանքի մէջ։

Եկեղեցին, կրօնի հեղինակութեան ազդեցութեան տակ, կապելով բարոյապէս ժողովրդին, ինքը, իբրև հիմնարկութիւն, դարձաւ հանրային, իւրացրեց մի շարք հասարակական իրաւունքներ, որոնք ժամանակի ընթացքում աւելի ու աւելի ամրացրին նրա դիրքը կեանքի մէջ։ Եւ երբ պատմական, քաղաքական հանգամանքները քայքայեցին ամեն մի ուրիշ քաղաքական և հասարակական կազմակերպութիւն հայերի մէջ, այն ժամանակ տրամաբանօրէն եկեղեցին դարձաւ ազգային ներկայացուցչութեան նշանակ։

Դա պատմական մեր իրականութիւնն է։

Եւ դա ունի իր խոշոր իրական նշանակութիւնը։

Բայց պատմութիւնը և արտաքին ու ներքին հանգամանքները այդ արտայայտութեամբ չը պահեցին իրանց ազդեցութիւնը կեանքի վրա։ Նրանք հանդէս բերին նոր պայմաններ, որոնք և պահանջեցին մեզանից վերաքննել և վերագնահատել գործօնների նշանակութիւնը և արժէքը։

Ահա այդ վերագնահատութեան գործողութիւնը առաջ բերեց նոր հայեացքներ, նոր ձևակերպութիւններ և նրանց համապատասխան նոր գործելակերպեր։

Այդ մասին յաջորդ անգամ։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պետերբուրգ, 18 մայիսի

Զինւորա-նահանգական դատարանը 63 կողոպտիչներից զինւորական կողոպտումներ կատարելու համար 29-ին դատապարտեց մահվան պատժի, 18-ին բանտարկութեան, 13-ին արդարացրեց։

Օֆիցէրական ժողովարանում նախաճաշ տրվեց ի պատիւ ռումինական պատգամաւորութեան։ Ռումինական թագաւորի կենացի ժամանակ երեք անգամ նուագվեց ռումինական հիմնը։ Վարդարդին առաջարկեց կայսրի կենացը, որի առիթով երգվեց ազգային օրհներգը։ Պատգամաւորութեան անդամները այցելեցին ս. Յարութեան տաճարը, Սուվորինի թանգարանը, Ձմերային պալատը։ (Հ. Գ.)

Բեռլին, 18 մայիսի

Երեկոյեան ի պատիւ բուլղարական թագաւորական զոյգի կայացաւ պաշտօնական ճաշկերոյթ, որի ժամանակ թագաւորը նստած էր կայսրուհու և կրօն-պրինցուհու մէջտեղում, թագուհին կրօնպրինցի և պրինց Էյտէլ-Ֆրիդրիխի միջև։

Վօլֆի գործակալութեանը հաղորդում են. «Իտալական մինիստրի գալը առիթ տուեց շարունակելու կանցլերի և Սան-Ջուլիանոյի միջև Ֆլօրէնցիայում կատարվող մտքերի փոխանակութիւնը։ Երկուստեք միանման ցանկութիւն է նկատվում պահպանելու ընդհանուր խաղաղութիւնը։

«Կանցլերը երկար այցելութիւն գործեց Սան-Ջուլիանոյին։ Նոր պալատում ճաշ տրվեց ի պատիւ բուլղարական զոյգի»։ (Հ. Գ.)

Վիէննա, 18 մայիսի

Րէյխստագի բիւջէտային և պետական պաշտպանութեան մասնաժողովները բացատրութիւններ պահանջեցին Գալիցիայում, Մորավիայում և Շտիրիում ընտրութիւնների առիթով ատրիական զօրքեր գործադրելու վերաբերութեամբ։ Պետական պաշտպանութեան մինիստրը խօսք տուեց այդ մասին հարցնել աւստրո-ունգարական զինւորական մինիստրին։

«Կոր. Բիւրօյին» հաղորդում են Սէբաստիից. «Ցերեկով կայսրն ընդունեց բոլոր դաւանութիւնների հոգևորականութեան, շրջանային վարչութեան պաշտօնեաների պատգամաւորութիւններին, քաղաքապետին՝ քաղաքային վարչութեան անդամների հետ։ Ապա կայսրն ընդունեց արտասահմանեան հիւպատոսներին, օֆիցէրներին և արդիւնաբերութեան ներկայացուցիչներին։ Երեկոյեան քաղաքը և շրջակայքը հրավառված էին։ Չը նայած անձրևային եղանակին, փողոցներում խռնված էր մեծ բազմութիւն։ (Հ. Գ.)

Պարիզ, 18 մայիսի

Սիւդլի-Տօրալ երկաթուղին պաշտպանում են զօրքերը։ Միջոցներ են ձեռք առնված ապահովելու ճանապարհորդական երթևեկութիւնը։ (Հ. Գ.)

Տօկիօ, 18 մայիսի

Կօրէայի գեներալ-ռեզիդենտ՝ հիւանդութեան պատճառով հեռացած Սօնէի փոխարէն՝ նշանակվեց գեներալ Տէրաուչին, մնալով հանդերձ զինւորական մինիստր։ Լրագիրները այդ բանում տեսնում են նախապատրաստական մի քայլ՝ միացնելու Կօրէան Եապօնիայի հետ։ (Հ. Գ.)

Բինէս, 18 մայիսի

Կինիւէլ անտառներում գործաթող բանւորները ընդհարւեցին աշխատող բանւորների և ոստիկանութեան հետ: Գործաթողները նեղեցին ոստիկանութեան և վռնտեցին աշխատողներին. 50 մարդ ստացան ծանր վիրաւածքներ: (Հ. Գ.)

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Սալոնիկ, 18 մայիսի

Երէկ Թիւրք զօրքերը անարգել գրաւեցին Դիակովօն: Այնտեղ եկան շտաբով Մահմուդ-Շէվքէթ փաշան և Տուրգութ փաշան: Կենտրոնական բանակատեղին փոխադրվեց Պրիզրէն: Դրէնիցկի ապստամբները Պօդւիմլից հեռու չը գնացին: Նրանք վերստին երդւեցին զէնքերը չը յանձնել: Դիբրի, Լիմի, Մալէսիայի և Դիակովօյի ապստամբները կենտրոնացան լեռներում Դիակովօյից դէպի արևմուտք՝ Բատուխա, Եանիկ և Ջերնօբրէգ գիւղերում, որտեղից մի քանի հազար շինական բնակիչներ անցան լեռները: (Հ. Գ.)

Կ. Պօլիս, 18 մայիսի

Աթէնքի Թիւրքաց դեսպանը հեռագրում է Բ. Դրան. «Վենիզելօսը յայտնեց հովանաւորող պետութիւնների հիւպատոսներին, որ մահմէդական պատգամաւորները կը թոյլատրւեն ազգային ժողովում առանց երդման ձեւականութեան. մահմէդական դատաւորներին և պաշտօնական անձանց ոչ մի արգելք չի ցոյց տրվի: (Հ. Գ.)

Թէհրան, 18 մայիսի

Պարսկական պրինց Շահր-ուդ-Դարաբ միրզան, որ ռուսաց զինւորական ծառայութեան մէջ է և հարիւր կօզակներով ուղարկվեց Ղազվին, արձակուրդով մեկնելիս կէս ճանապարհին խնդրագիր է ուղարկել հրաժարականի մասին: Ինչպէս այժմ պարզվեց, նա գնացել էր Զէնջան՝ ապստամբութիւն առաջ բերելու նպատակով պարսից կառավարութեան դէմ: Ղազվինից ուղարկվել են 60 կօզակներ երկու օֆիցերներով, որպէսզի որոնեն և ձերբակալեն Դարաբ-միրզային: Պրինցը արդէն արձակված է ռուսական ծառայութիւնից: (Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԷՋՄԻԱԾՆ. ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐԸ

«Մշակի» երէկվայ համարում մենք հաղորդել էինք այն պատգամաւորութեան մասին, որ գնացել էր Էջմիածին ներկայանալու Վեհափառ Կաթողիկոսին Թիֆլիսի մի մասնաժողովի կողմից, որ կազմված էր տասն նկարիչներից և ութը ճարտարապետներից, և մատուցանելու յատուկ մի յայտագիր էջմիածնական շինութիւնների կառուցման մասին:

Այդ պատգամաւորութեան անդամներն էին Գ. Բաշինջաղեան, Ա. Ֆեթվաճեան, Ա. Բարանեան, Ն. Մաղաթեան և Ղ. Սարգսեան:

Պատգամաւորութիւնը ճանապարհվեց Թիֆլիսից մայիսի 14-ին և հետևեալ առաւօտ հասաւ Էջմիածին: Ցերեկվայ ժամի 3-ին նա ներկայացաւ Վեհափառ Կաթողիկոսին, որը լսեց շատ մեծ ուշադրութեամբ թէ յայտագիրը և թէ պատգամաւորութեան բացատրութիւնները, ծանօթացաւ Ն. Մաղաթեանի պատրաստած յատակագծի իննը տախտակի հետ, հարց ու փորձ արեց բոլոր խնդիրների վերաբերութեամբ և յայտնեց իր համակրութիւնը պատգամաւորութեան առաջարկների վերաբերութեամբ:

Պատգամաւորութիւնը գոհ սրտով հեռացաւ Վեհափառից:

Երեկոյեան կայացաւ խառն ժողով Էջմիածնի միաբանութեան և պատգամաւորութեան անդամների մասնակցութեամբ:

Խորհրդակցութեան ժամանակ աւելի ևս պարզվեցին հրապարակի վրա դրված խնդիրները:

Իբրև որոշումներ կարելի է առաջ բերել հետևեալ կէտերը.

1) Հրատարակել մրցահանդէս վերանորոգութեան յատակագծերի համար:

2) Ընդունել իբրև կանոն, որ ոչ մի շինութիւն Էջմիածնի շրջափակում չէ կարող կառուցվել առանց մասնաժողովի հաւանութեան:

3) Տաճարի տանիքը ժամանակաւոր կերպով ծածկել երկաթով:

Ստորև զետեղում ենք պատճէնն այն խնդրագրի, որով դիմել է այդ մասնաժողովը Վեհափառ Հայրապետին.

Վեհափառ Տէր.

Անցեալ 1908 թւականին էր, երբ՝ համաձայն կարգադրութեան ս. տեղակալին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի՝ կայացաւ Էջմիածնում մի յանձնախումբ Մայր Տաճարի վերանորոգութեան հարցով զբաղվելու համար, որը և առաջեց Թիֆլիս Մեսրոպ վարդապետին որպէս ներկայացուցիչ. հայր սուրբը ժողովի հրաւիրեց գործին ձեռնհաս մասնագէտներ՝ բաղկացած ճարտարապետներից և նկարիչներից և, յայտնելով նրանց, որ «Էջմիածնի միաբանութիւնը ոգևորված այն ցանկութեամբ, որ յետ այսօրիկ այլ ևս անհնար լինի կրկնութիւնը նախկին կատարված սխալների և փափագելով, որ Մայր Տաճարի վերանորոգութիւնն իրագործվի նպատակայարմար և պատշաճ աջողակութեամբ, խնդրեց այս մասնաժողովից՝ նկատել Մայր Տաճարը ոչ միայն որպէս հայկական ճարտարապետութեան սոսկ մի յիշատակարան, ուստի և միմիայն հայերի համար նշանակութիւն ունեցող և հետաքրքրական մի սրբարան, այլ որպէս համայն քրիստոնեայ քաղաքակիրթ աշխարհի համար պատմական, արուեստագիտական, հնախօսական երևելի և մեծ կարևորութիւն ունեցող կառուցուածք»: Ապա մեզ, ի ներքոյ ստորագրեալ մասնագէտներիս, յայտնելով վստահութիւն, առաջարկեց մեզ լինել միայն մասնաժողով այդ հարցի մշակման համար և առաջարկեց մեզ, որ իւրաքանչիւրս յայտնենք մեր կարծիքը անվերապահ բացատրութեամբ ու խնդրեց նաև, որ մենք նայենք հարցին որպէս մեզ մօտիկ և հարազատ մի գործի:

Մեսրոպ վարդապետը ի միջի այլոց մատնացոյց անելով նաև այն հանգամանքը, ըստ որում այդ վերանորոգութեան հարկաւորված ծախքի համար բարերար Ա. Ի. Մանթաշեանի նուիրաբերած գումարն ինքնին բաւական սահմանափակ մի քանակութիւն է, յոյս յայտնեց և ասաց. «Մի անգամ, երբ առաջադրված գործը, գտնվելով մասնագէտներիս միայն հսկողութեան տակ, ստանայ հաստատ ուղղութիւն, հաւանականաբար աւելի լայն միջոցներ կը գտնվեն յետոյ և կաջողվի մեզ, վերջ ի վերջոյ, հասցնել այդ գործը ցանկալի վախճանին»:

Այսպէս՝ Թիֆլիսի մասնախմբի անդամներս այսպիսի մի դէպքի հարկադրող բնաւորութեան հանդէպ զգալով մեզ բարոյապէս պարտական և ընդունելով այսքան խելացի կերպով սկսված և մտածված առաջարկութիւնը՝ վերաբերվեցինք նրան լիակատար համակրանքով և ոգևորված ցանկութեամբ, ապա յօժարելով դնել ի սպաս այդ գործին մեր բովանդակ գիտութիւնը և եռանդը, իսկոյն ձեռնամուխ եղանք աշխատանքին, և մասնախումբս, բաղկացած տասն հոգի նկարիչներից և ութն հոգի ճարտարապետներից, այս երկու տարի է ահա որ գործում է այդ նպատակով:

Այսքան ժամանակամիջոցում բնականից իսկ առնվեցին Մայր Տաճարի ամբողջական յատակագիծը և նրա ճարտարապետական կազմուածքի բովանդակ և մանրամասն նկարները: Սրանից զատ, վերանորոգութեան խնդրի հետ կապված բոլոր միւս հարցերը բազմակողմանի կերպով և մօտիկից քննել և ուսումնասիրելու համար մի մասնաւոր ենթայանձնախումբ քանիցս յատկապէս գնաց Էջմիածին տեղւոյն վրա ծանօթանալու համար հինաւուրց սրբարանի և վանքի պատմութեան հետ ճարտարապետական և ընդհանուր գեղարուեստական հայեցակէտով: Ապա մասնախումբս, կամենալով որ վերանորոգութեան համար կազմվելիք ծրագիրը լինի ըստ ամենայնի լիակատար, վճռեց առ այդ բանալ մրցումն և զարդիս վերջացնում է այդ կարևոր մրցման պայմանների մշակումը, որը և կարճ ժամանակում կը յայտարարվի:

Մասնախումբս աստիճանաբար մօտենալով իր կէտ նպատակին՝ անդադար ուշադրութիւն դարձրեց այն անբաժան կապի վրա, որ անտարակոյս պէտք է գոյութիւն ունենայ Մայր Տաճարի և նրան շրջապատող միւս շինութիւնների մէջ, մանաւանդ բոլորովին ի նորոյ կառուցանել ծրագրըրվածների, որպէսզի չը ստեղծվի հակագեղարուեստականութիւն և անհամերաշխութիւն ընդհանուր ոճի և բնաւորութեան տեսակէտով: Ապա մասնախումբս բարոյական պարտք անձին համարելով հոգալը, որպէսզի վանքի ճարտարապետական ոճի բնաւորութիւնը ապագայում ևս պահպանված մնայ եղծումից և որպէսզի ձեռք բերվի նաև հաստատ հիմք իր գործողութեան համար, հիմք վաւերացված Ձերդ Սրբութեան հրամանով, արկանում է առ ոտս Ձերդ Վեհափառութեան իր խնդիրքը և ամենախոնարհաբար խնդրում է վստահանալ մասնախմբիս՝ Էջմիածնի վանքի շրջափակի մէջ կառուցանելը ծրագրված և ծրագրվելիք շինութիւնների բացառապէս ճարտարապետական և գեղարուեստական գործի հսկողութիւնը:

О. Шмерлингъ, A. Rogiyskiy, Ա. Բարանեան, Գ. Բաշինջաղեան, Ե. Թադէոսեան, Б. Фогель, Henryk Hrynievskiy, მოსე თოიძე, Б. Лопатинскій, Ա. Շահշինեան, Н. Склифасовскій, Ղ. Սարգսեան, Եր. Տէր-Սարգսեան, Ա. Ֆէթվաճեան, Ն. Մաղաթեան, Luigi Longo, Л. Бильфельдъ.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ղըլաղ, 16 մայիսի

Եղանակը մեղմանում անձրևային է: Մարտի վերջերից, համարեա ամեն օր, տեղացել են կանոնաւոր անձրևներ:

Այժմեանից կարելի է գուշակել հացահատիկների ապագայ աջող բերքը, եթէ բնական անսպասելի արհաւիրքները չը խանգարեն:

Գիւղացին այս տարի սովորականից աւելի սերմ է պահ տուել հողին:

Վարակիչ հիւանդութիւնները դեռ ևս շարունակվում են: Տիֆը, ծաղիկը և կարմրուկը փոքրահասակներից բազմաթիւ զոհեր են տանում:

Հալլէյի գիսաստղը մեր հորիզոնում էլ բաւական պարզ փայլում է իր անծայր պոչով: Մեր գիւղի «Սուրբ-Ստեփանը» սարսափելի գուշակութիւն է անում. նրա կարծիքով՝ աշխարհի կործանումը մօտ է:

Գիւղական հասարակութեան սնոտիապաշտ մասը մեծ նշանակութիւն է տալիս «աստղագէտի» գուշակութիւններին: Մ. Ղ.

Բաթում, 16 մայիսի

Մեր տեղական ծխական դպրոցում ծայր առած թիւրիմացութիւնները ուսուցիչներն իմացան փոխադարձ զիջումներով մինչև տարվայ վերջը քնեցնել:

Հոգաբարձութեան մի անդամը դեռ անցեալ տարի տեղափոխվել էր Բաթումից, միւս անդամը՝ Յ. Խուդադեան օրերումս տեղափոխվում է Թիֆլիս: Ասում են՝ դպրոցական ծախսերի մի խոշոր մասը ծածկել են Թիֆլիսի առևտրական բանկի տեղիս բաժանմունքից պարտք վերցնելով: Այս բաժանմունքի կառավարիչը և մեր ծխական դպրոցի հոգաբարձութեան նախագահն էր հեռացող Յ. Խուդադեանը: Այժմ մի մեծ հարց է, թէ ով պիտի վճարի այդ պարտքը և որտեղից պիտի վճարեն ուսուցիչների ամառային ռոճիկները: ***

Նոր-Բայազէտ, 13 մայիսի

Մայիսի 9-ին, կիրակի, հողին յանձնեցինք քաղ. վարչութեան անդամ Ս. Տէր-Գրիգորեանցի մարմինը, մի երիտասարդ գործողի, որը երկու քառամեակ ծառայում էր դումայում իբրև լաւագոյն անդամներից մէկը: «Մշակի» ընթերցողները գիտեն, որ այս տարի ևս մեղանում ընտրութիւններ եղան և հանգ. Ս. Տէր-Գրիգորեանց դարձեալ վերընտրվեց երրորդ քառամեակի համար իբրև քաղ. լիազօր, բայց վաղահաս մահը՝ տիֆ հիւանդութեամբ՝ գլորեց նրան դէպի գերեզման: Հանգուցեալը թէպէտ մեծ ուսում չունէր, բայց իր բնական խելացիութեամբ մի ինտելիգենտ մարդու տպաւորութիւն էր թողնում իր հասարակական գործունէութեան ասպարէզում: Նա յաճախ թողնելով իր սեփական գործը, ի սէր ժողովրդական շահերի, միշտ քաղաքային և հասարակական գործերին էր ձեռնամուխ լինում:

Հանգուցեալն արհեստով սոլկար է (башмачникъ) և մեծ յարգանք էր վայելում մեր ժողովրդի մէջ, մանաւանդ իր արհեստակից-համքարութեան շրջանում:

Առիթը բաց չը թողնելու համար, հարկ եմ համարում մի քանի խօսք ասել մեր սոլկարների համքարութեան մասին ևս:

Գիտենք, որ հնօրեական ժամանակներում մեր արհեստաւորների մէջ կար ցեխական (արհեստակցական) միութիւն, առանձին կազմակերպչական հիմունքների վրա: Այդ միութիւնն ունէր վարչութիւն, կասսա և այլ օրինակելի կառավարութիւն, որը ուրիշ շատերի նախանձն էր շարժում... Իսկ այժմ, տասնեակ տարիներից յետոյ, երբ արդէն արհեստաւորների համքարութեան—ցեխական միութեան—փշրանքներն են մնացել (ունեն միութեան գլխաւորը, ուստաբաշին և այլ անդամներ), բայց և այնպէս այդ արհեստաւորներն իրանց կեանքի այլևայլ հանգամանքներում դարձեալ պահպանում են իրանց ցեխական միութեան դիսցիպլինան, չը նայելով որ տեղի են ունենում յաճախ և թայֆայական ձգտումներ նրանց շրջանում: Այն միութիւնը և համերաշխութիւնը, որ մասամբ պահպանվում է այժմ մեր արհեստակցական միութեան մէջ, դա հանգուցեալ Տէր-Գրիգորեանցի հեղինակութեան արդիւնքն էր, և այն՝ ոչ իբրև պրօֆեսիօնալ միութեան կամ արհեստաւորական կուսակցութեան օգտին, այլ ընդհանուր գիտումներով, որ գիտակցութիւն էր մտել այդ դասակարգի արհեստակցականների շրջանում դէպի ընդհանրութեան շահերը: Եւ այն վառ հետաքրքրութիւնը, որ այժմ տիրում է սոլկարների մէջ մեղանում, դա ևս հանգուցեալի շնորհիւ է:

Եւ այդպէս, երբ այսօր մեղանում որևէ հասարակական գործունէութեան վերաբերմամբ մի ակտ է կատարվում կամ որևէ ընտրութիւն է կայացվում,—լինի նա մեջչանական հասարակութեան, հոգաբարձական կամ քաղ. վարչութեան վերաբերմամբ,—այդտեղ արդէն մեր համքարների արհեստակցութիւնը, իբրև ցեխական միութեան ներկայացուցչութիւն, միշտ հետաքրքրութեամբ է մասնակցում և իր ջախջախիչ քուէն խօսեցնել տալիս իւրաքանչիւր քայլափոխում: Եւ դա, կրկնում եմ, հանգուցեալ Տէր-Գրիգորեանցի անձնական բարեմասնութիւնների արդիւնքն է: Այդ է պատճառը, որ մեր քաղաքի ամբողջ հասարակութիւնը ցաւում է նրա մահվան մասին, իսկ քաղ. վարչութիւնը կորցնում է իր գործունեայ մի անդամին:

Թաղման նախընթաց օրը, ի պատիւ հանգուցեալի, ամբողջ համքարութիւնը փակել էր խանութները և կանգնեցրել աշխատանքները, իսկ քաղ. վարչութիւնը որոշել է որդեգրել (ռուսաց ուսումնարանում) նրա երեխային, որը սովորում է քաղաքային ուսումնարանի երկրորդ բաժանմունքում: Հանգուցեալի դագաղի վրա դըրված էին 3 պսակներ, մէկը համքարութեան կողմից, միւսը՝ քաղաքային վարչութիւնից, իսկ երրորդը՝ մեջչանական հասարակութեան հաւատարմատարներից՝ առանձին-առանձին մակագրերով: *.*

Քարվանսարա, 16 մայիսի

Դպրոցական տարին վերջանում է. մի քանի օր ևս՝ և դպրոցի դռները կը փակվին, նորից սեպտեմբերից բացվելու յուսով: «Յուսով» ենք ասում, որովհետև կասկածում ենք, որ ներկայ անկերպարան և անընդունակ հոգաբարձուների օրօք դպրոցը շարունակէ իր գոյութիւնը: Եթէ այս տարի էլ բացվեց և մօտ 150 երեխայոց փողոցներում թափառելուց ազատեց, այդ էլ պարտական ենք տեղացի ուսուցիչների կիսադնով պարապելուն, որոնք մինչև օրս ռոճիկների $^1/_3$-ը հազիւ ստացած կը լինեն: Ոչ տէր կայ, ոչ տիրական:

Ուսումնական տարին վերջանալու հետ՝ լրանում է և հոգաբարձուների, երէցփոխի պաշտօնավարութեան եռամեայ շրջանը, բայց ցաւալին այն է, որ հոգ. իշխանութեան կողմից ոչ մի կարգադրութիւն դեռ չէ արված նորերի ընտրութեան մասին: Ուսումնարանի գործը իրանց սրտին մօտ համարող անձինք դիմել են գործակալին, որը ոչինչ չէ արել դեռ: Ցանկալի էր, որ օր առաջ հոգաբարձու և երէցփոխի ընտրութիւն նշանակվէր, որպէսզի գէթ այս ընտրութեամբ հրաւիրվէին այդ սրբազան տաճարի կենսունակութեան համար՝ ազնիւ, պարտաճանաչ և գործունեայ անհատներ, որոնք քիչ չեն գիւղումս: Անհրաժեշտ է դպրոցը վերածել երկդասեանի, որը պիտի լինի նորընտիր հոգաբարձութեան առաջին գործը:

Այսօր հողին յանձնեցինք մեր գիւղի երիտասարդ ոյժերից մէկի դիակը. դա Ս. Առաքելեանն է, որը գոհ գնաց տեղացի բժշկի (?) «հարբերին»: Եւ քանի՜ այսպիսի թարմ ոյժեր են խլել մեզնից բժշկի «հարբերը»: Պէծ

Երևան, 17 մայիսի

Այսօր, ժամը $5^1/_2$-ին, տեղիս գիմնազիայի առաջ, նոյն գիմնազիայի 6-րդ դասարանի աշակերտներ Շպլեօտօվը և Ցէշինսկին վէճի բռնվեցին: Վէճը փոխվեց ձեռնամարտի, որի միջոցին Շպլեօտօվը ատրճանակից երկու անգամ կրակեց Ցէշինսկիի վրա: Գընդակները վրիպեցին: Ատրճանակի տրաքոցի ձայնի վրա՝ հինգ սպրաժնիկ և երեք քաղաքապահ վրա հասան և ձերբակալելով գիմնազիստներին՝ ոստիկանատուն տարան: Կէս ժամից յետոյ՝ գիմնազիայի վերատեսուչ Կօտիլեվսկին և տեսուչ Մաշավարիանին, գնալով ոստիկանատուն, ազատեցին իրանց աշակերտներին. միայն 5 ր. տուգանք վերցվեց կրակող գիմնազիստից: Այս դէպքից յետոյ՝ թէ ինչպէս կը վարվի գիմնազիայի վարչութիւնը այդ աշակերտների հետ, կը հաղորդեմ ժամանակին.

Երևանցի

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Հեռագրով)

Պետերբուրգ, 17 մայիսի

Երեկոյեան նիստում նախագահում է իշխ. Վոլկոնսկին:

Քննվում է արևմտեան 6 նահանգներում զեմստվօ մտցնելու օրինագծի 6-րդ յօդուածը, որ որոշում է մի զեմստվային ընտրողական ժողով և մի զեմստվային ընտրողական համագումար ամեն մի գաւառում:

Մասնաժողովը մի ընտրողական համագումարի փոխարէն որոշում է երկուսը, ըստ որում առաջին համագումարում մասնակցում են ցենզի $^1/_5$ մասից ոչ պակաս տիրող անձինք, երկրորդում՝ լիակատար ցենզի $^1/_{10}$—$^1/_5$ քանակութեամբ հողեր ու-

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՏԱԳԱՐՆԱՏԱՅԻ ԱՐՏԱՍՈՒՔՆԵՐԸ

(Խիրեակօվից)

Հիմալայեան լեռնաշղթաներից մէկի վրա, Կաշեմիրի հովտի մօտ, ապրում էր մի իմաստուն և բարեպաշտ ճգնաւոր: Բոլոր մարդկանց միջից ամենից շատ նրան էր սիրում երկնքի տէր Մագաղեվան, որովհետև խիստ ծոմապահութեամբ և ջերմեռանդ աղօթքներով Տագարնատայի նման մարդ չը կար աշխարհում:

Բարձր ժայռի գագաթն էր ելնում Տագարնատան, և այն ժամերին, երբ անուշաբոյր գիշերը շղարշում էր աշխարհը, իսկ վառ աստղերը հեզ սիրով նայում երկրի վրա,—ճգնաւորի ջերմ աղօթքը վերասլանում էր դէպի գահոյքը Մագաղեվայի:

Եւ երբ դարաւոր ծառերի մութ կատարների միջից ճեղքելով թափանցում էին ոսկէ շողերի առաջին սլաքները և ամեն մի ճնճղուկ իր զուարթ երգով ողջունում էր բացվող օրը,—դէպի աշխարհի մեծ Արարիչն էր վերասլանում Տագարնատայի աղօթքը:

Եւ այն ժամերին, երբ գալկանում էին վերջալոյսի վառ բոցերը, երբ համեստ միմօզաները ամօթխածութեամբ ծալում էին իրանց թերթիկները, երբ վարդագոյն ամպիկները դանդաղօրէն հալւում էին երկնակամարի անհուն տարածութեան մէջ և ողջ բնութիւնը՝ պատրաստված ննջելու՝ խոնարհվում էր Մագաղեվայի վսեմութեան առաջ, միայնակ ու մաքուր, ինչպէս արևը, ջերմագին աղօթում էր Տագարնատան:

Պայթեց, շառաչեց մրրիկը և կայծակների փայլուն շողերով յայտնվեց Մագաղեվան, լսվեց նրա ձայնը. և մրրիկը դադարեց, և կայծակները խոնարհաբար մեկնվեցին նրա ոտների տակ: Մագաղեվան ասաց.

— Մահկանացո՛ւ: Քո աղօթքը ցնցեց իմ գահի պատուանդանը. երկնքի լուսատուները շեղվեցին իրանց շաւղից, և բոլոր երեք աշխարհները սարսում են այժմ: Ասա, ինչ է հարկաւոր քեզ: Խնդրիր, և ես կը կատարեմ:

— Լուսոյ հայր, տիեզերքի տնօրէն,—ասաց Տագարնատան,—մարդիկ տանջվում են, վագրը փախցնում է երեխային իր մօր գրկից, արևն այրում է երկրագործի հունձը, հեղեղներն աւերում են նրա կացարանները: Օգնի՛ր դժբաղդ մարդկանց, լոյսի հայր, օգնի՛ր նրանց տիեզերքի տնօրէն:

Մագաղեվան խօսեց, և նրա ձայնը հեզ էր, հանգիստ ու դուրեկան, ինչպէս խոխոջիւնը առուակի, և նրա խօսքերը հնչում էին արտասուի երգի նման:

— Ես չեմ կարող բաղդաւորութիւն տալ մարդկանց, որովհետև բաղդաւորութեան կամ դժբաղդութեան աղբիւրն իրանց՝ մարդկանց մէջն է գտնվում. բայց ես տալիս եմ քեզ այն բոլոր ոյժն ու իշխանութիւնը, որը կարող է ունենալ մարդը: Գնա, օգնիր մարդկանց, և թող դա էլ լինի քո վարձատրութիւնը:

Գնաց Տագարնատան մարդկանց մօտ. հրամայեց նրանց համախմբվել միասին, փորել իրանց դաշտերի միջից փոքրիկ առուներ և ապա մի մեծ առու էլ ջրի գլխաւոր հոսանքի համար, իսկ դրանից զատ շինել նաև մեծ ջրամբարներ: Յետոյ նա սովորեցրեց մարդկանց արհեստներ, գեղարուեստ և հրամայեց նրանց միշտ ապրել միասին, մի ուժեղ ազգ կազմել, որպէսզի ոչ վայրի գազաններից, ոչ հեղեղներից և ոչ էլ երաշտից ահ չունենան նրանք:

Նայեց Տագարնատան ու տեսաւ, որ այն բաները, ինչ որ նա արել էր, լաւ է, և սիրտը լցվեց անհուն բերկրանքով: Օրհնեց նա մարդկանց և, բարձրանալով Հիմալայի կատարը, բազկատարած խոնարհվեց Մագաղեվայի առաջ իր ջերմ շնորհակալութեան աղօթքն անելու:

Բարձրացաւ գոլորշի երկրի վրայից, խտացաւ, ամպ դարձաւ, ծածկեց լերան կատարն ամբողջ, և Տագարնատան անտեսանելի դարձաւ:

Անցան տարիներ, դարեր, հազարամեակներ:

Եւ ահա չքացաւ լերան կատարը ծածկող ամպը, ու երևաց Մագաղեվան Տագարնատային: Նա յայտնվեց առանց որոտի ու կայծակի. լուռ թախիծը դրոշմված էր նրա ճակատի վրա: Ասաց Մագաղեվան.

— Նայի՛ր:

Տագարնատան նայեց դէպի հովիտը և հիացաւ, որովհետև նա նման էր ծաղկող պարտէզի: Մարգագետինները փայլում էին զմրուխտ խոտերով, պարարտ մաքերը, կովերը և նրբամազ այծերը խաղաղ կերպով արածում էին արօտներում. մեղմ քամին օրօրում էր ոսկեգոյն արտերը և ուղղում էր թեթևաթռիչ նաւերի առագաստները, որոնք արագութեամբ վազում էին ջրանցքի բիւրեղանման հոսանքով: Հասունացած մրգերը դէպի գետին էին թեքել ծառերի ծանրացած ճիւղերը, իսկ կանաչուտի մէջ հպարտօրէն շողշողում էին հոյակապ պալատների բարձր պատերը:

— Ճշմարիտ որ սա երկրային դրախտ է,—բացագանչեց հիացած Տագարնատան:

— Նայի՛ր,—կրկնեց Մագաղեվան:

Բացվեցին Տագարնատայի աչքերը, և նրա սիրտը լցվեց վշտով ու ամօթով: Նա տեսաւ խրճիթն աղքատների, լսեց անտուն մարդկանց հեծեծանքները, տեսաւ աշխատանքից յոգնած ու կոշտացած ձեռքերը, իսկ նրանց հետ միաժամանակ և այն ձեռքերը, որոնց թուլացրել էր քնքշութիւնն ու ծուլութիւնը. բացվեցին մարդկային սրտերը նրա առաջ և երկրի ամբողջ գեղեցկութիւնը դալկացաւ նրանց մէջ տիրող մոլութեան ու այլանդակութեան առաջ: Մագաղեվան դիմեց նրան.

— Այժմ հասկացի՛ր,—ասաց նա ու հեռացաւ:

Իսկ Տագարնատան հասկացաւ, որ այժմ այլևս սարսափելի չեն մարդկանց համար հեղեղները, որովհետև չարութիւնն ու սև նախանձն հեղեղել են մարդկանց սրտերը այնպէս, ինչպէս որ գարնան ժամանակ հեղեղներն են ողողում հովիտները, որ այլևս երաշտներ չեն պատահում, սակայն մարդկանց սրտերը չորացել են, առանց սիրոյ գթասրտութեան, ինչպէս որ խոտերն արևի խորշակից, որ հեռու են փախել գազանները, օձերը անհետացել սողալով, սակայն իրանք մարդիկ գազաններ են դարձել, և ատելութեան օձը բուն է հիւսել նրանց սրտերում:

Ցած իջաւ Տագարնատան և մտաւ մարդկանց մէջ. սիրոյ ու թողութեան վսեմ քարոզը թնդացնում էր նա ամբողջ Կաշեմիրի երկրում, մի ծայրից մինչև միւսը: Այդպէս շատ տարիներ ուսուցանում էր Տագարնատան՝ մինչև որ բացագանչեցին բոլոր հպարտ ու հզօր մարդիկ. «Սիրենք, եղբայրներ, բոլոր թոյլերին ու հեզերին, օգնենք նրանց և աշխատենք նրանց հետ միասին՝ քանի մեր ոյժերն ու հարստութիւնները կը ներեն. որովհետև մենք ամենքս եղբայրներ ենք, ամենքս մեր մեծ հօր՝ Մագաղեվայի զաւակներ, լոյսի հօր և տիեզերքի տիրոջ»: Իսկ հեզերն ու թոյլերը բացագանչեցին. «Սիրենք, սիրենք և հպարտներին, և ուժեղներին. ներենք նրանց, որովհետև մենք բոլորս բարեկամներ ենք, ամենքս

նեցողները։ Բացի դրանից մասնաժողովը կանանց իրաւունք է տուել լիազօրներ ուղարկել ընտրողական համագումարները։

Եֆրեմովը պաշտպանում է առաջադիմականների ուղղումը ընտրութիւնների համեմատական սիստեմ մտցնելու վերաբերութեամբ. Նաև առաջարկում է մի ընտրողական ժողովում միացնել լիակատար և մասնաւոր ցէնզաւորներին, իրաւունք տալով նահանգական զէմստվային ժողովին՝ բաժանել գաւառի զանազան մասերում համաժողովները երկու և աւելի բաժանմունքների։

Շինգարեվը նոյնպէս պաշտպանում է համեմատական սիստեմը և կարծում է, որ նացիօնալ կուրիաները երկպառակութիւն կը մտցնեն ազգաբնակութեան մէջ։ Բացի դրանից Շինգարեվը պաշտպանում է սահմանադիր-ռամկավարների լրացուցիչ առաջարկը այն մասին, որ կանանց ևս տղամարդկանց հետ համահաւասար իրաւունքներ տրվեն՝ ընտրողական ժողովներում մասնակցելու համար։

Պետրով 3-րդը պաշտպանում է աշխատաւորականների առաջարկութիւնը՝ գաւառական զէմստվային ձայնաւորների ընտրութիւնները ուղղակի գաղտնի ձայնատւութեամբ կատարելու մասին, որով ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունքը պատկանում է բոլոր չափահաս բնակիչներին՝ առանց սեռի կրօնի, և ազգի խտրութեան։

Կուզնեցովը միանում է աշխատաւորականների առաջարկութեանը, պաշտպանելով ընդհանուր ընտրողական իրաւունքը։

Տեղական գործերի գլխաւոր վարչութեան կառավարչի տուած բացատրութիւններից յետոյ՝ 6-րդ յօդուածն ընդունվում է մասնաժողովի խմբագրութեամբ։

Հերթին 10-րդ և 12-րդ յօդուածներն են, որոնցով ստորաբաժանվում են կուրիաները ըստ ազգութիւնների։

Կոմս Ուվարով ուղղումն է առաջարկում, որ գաւառական զէմստվային վարչութիւնները ստորաբաժանումը կատարեն ստորաբաժանմանը ենթարկվող անձերի գրաւոր յայտարարութիւնների հիման վրա։

Տեղ. գործ. վարչութեան կառավարչի օգնականը անընդունելի է գտնում կոմս Ուվարովի առաջարկածը։

Եֆրեմովը միանում է կոմսի առաջարկութեանը և պաշտպանում է սահմանադիր-ռամկավարների ուղղումն այն մասին, որ գաւառական զէմստվային վարչութիւնների կարգադրութիւնների դէմ գանգատներ տրվում են սենատի անունով։

Քուէարկութեամբ կոմս Ուվարովի առաջարկութիւնը բեկվում է, 10-րդ յօդուածն ընդունվում կառավարական խմբագրութեամբ։ 12-րդ յօդուածը կառավարութեան խմբագրութեամբ մերժվում է, ընդունվում է սահմ.-ռամկավարների ուղղումը սենատին գանգատվելու մասին։

Այնուհետև համարեա առանց վիճաբանութիւնների ընդունվում են 11-դ, 12-դ, 13-դ, 14-դ, 15-դ և 16-րդ յօդուածները կառավարական խմբագրութեամբ։

Առանց վիճաբանութիւնների ընդունվում է 18-րդ յօդուածը ձայնաւորների լիազօրութեան ժամանակը երկարելու մասին, 19-րդ յօդուածը այն մասին, որ զեմստվային ժողովները բանալու է ներքին գործերի մինիստրը։

21-դ, 22-դ և 23-դ յօդուածները հանվում են, որով վերջինիս փոխարէն ընդունվում է մասնաժողովի առաջարկութիւնը, որ զեմստվօյի մէջ ժողովրդական կրթութեան կառավարիչը լինելու է անպայման ռուս։

24-րդ յօդուածը ընդունվում է մասնաժողովի խմբագրութեամբ։

25-դ, 26-դ և 27-րդ յօդուածները, որոնք ճառում են հոգևորականութեան մասնակցութեան մասին զեմստվօյի մէջ, երկար և կրակոտ վիճաբանութիւններից յետոյ մերժվում են։ Ընդունվում է հոգևորականութեան մասնակցութիւնը զեմստվօյում յանձին մի ներկայացուցչի՝ համաձայն 1890 թւի կանոնադրութեան։

Յօդուածային ընթերցումը աւարտված է։

(Հ. Գ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

✦ Կովկասեան դատաստանական շրջանի գործերը քննելու եկած գ. խ. Ն. Րէյնկէն ներկայումս գտնվում է Երևանում, որտեղից կանցնի Կարս և ապա կը վերադառնայ Թիֆլիս մայիսի 29-ի մոտերը։ Քննիչի օգնականները Թիֆլիսում քննում են հաշտարար դատարանների գործերը։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը հրատարակել է պարտադիր կանոններ սկէտինգ-րինկ խաղով զբաղվողների համար։

✦ Երբ Պետական Դումայում ձախակողմեանները հարցապնդում ուղղեցին Շօրապանի գաւառի իշխանութիւնների ապօրինի գործողութիւնների մասին, Կովկասի Փոխարքայի կարգադրութեամբ անմիջապէս Թիֆլիսից մեկնեցին երկու պաշտօնեայ քննելու՝ յիրաւի եղե՞լ են ապօրինի գործողութիւններ, թէ՞ ոչ։ Այդ քննիչներն այժմ իրանց կատարած քննութեան վրա հիմնվելով եկել են այն եզրակացութեան, որ հարցապնդումի տակ ոչ մի հիմունք չը կայ։

✦ Կիրակի օրը վրաց բանաստեղծ Ակակի Ծերեթելին Ազնուականների Թատրոնում կը դասախօսէ Վրաստանի հնագիտական մնացորդների մասին։

✦ Վաղվանից կը ձեռնարկվի Թիֆլիսի անշարժ կայքերի վերագնահատման աշխատանքներին։

✦ Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսում եղած մի քանի վանեցիներ մտադիր են գնել սերգատ մեքենայ և տանել իրանց հետ Վանի կողմերը։ Նրանք դիմել են Հայ Գիւղատնտեսական Ընկերութեան նախագահին խնդրելով ցուցումներ մեքենայի և նրա գործածութեան մասին։ Բոլոր անհրաժեշտ ցուցումները տրված են։ Բացի այդ՝ որոշված է ընկերութեան այսօրվայ նիստում նորից ցոյց տալ սերգատների կամ սեպարատորների գործունէութիւնը։ Ցանկալի է, որ հետաքրքրվող վաճառականները ներկայ լինէին այսօրվայ նիստին և ծանօթանային օգտակար գործիքի հետ։

✦ Վիէննայից 1200 րուբլով բերվում է դժբաղդ դէպքերում շուտափոյթ օգնութեան կառք։

✦ Այսօր նշանակված է բժշկական-սանիտարական մարմնի նիստը, ուր լուծում են ստանալու մի քանի հերթական խնդիրներ՝ վերաբերեալ քաղաքի առողջապահութեան։

✦ Վաղը տեղի կունենայ քաղաքային վարչութեան և էլեքտրաքարշի վրա հսկող դումայական մասնաժողովի նիստը էլեքտրաքարշի ընկերութեան ներկայացուցչի մասնակցութեամբ, ուր ի միջի այլոց քննըվելու է Աւճալեան ձիաքարշը էլեքտրաքարշի վերածելու հարցը, որ յարուցվել էր դեռ սրանից 2 տարի առաջ։

✦ Թիֆլիսի նահանգապետը թոյլատրել է «Մեղու» ընկերութեան վարչութեանը գրօսանք կազմել մայիսի 22-ին «Սպօրտ» այգում։

✦ Հավլաբարի հասարակական կլուբում Փառսմանը կը կարդայ դասախօսութիւն գիսաստղների մասին այսօր։

✦ Կարսում օգոստոսի վերջերին բացվելու է գիւղատնտեսական արդիւնքների ցուցահանդէս։

✦ Ախալցխայի բանտը փոխադրվեց, համաձայն կնոջ խնդրքի, 1-ին Դումայի անդամ Լօմտաթիձէն։

✦ Ինժեներ Կօլիբակինը, որ այս օրերս սիրային հողի վրա կնոջ պատճառով սպանեց Փոխարքայի դիւանատան պաշտօնեայ Վէրէրին, գրաւականով ազատ է արձակված։

✦ Բագուի քաղաքային վարչութիւնը ներկայումս զբաղված է Բագւում էլեքտրաքարշ հաստատելու նախագծի մանրամասն ուսումնասիրութեամբ։

✦ Գանձակի նահանգի հողչափ մասնաժողովները Թիֆլիսից մեկնեցին և ձեռնարկել են իրանց աշխատանքներին Գանձակի, Ղազախի, Արեշի և Նուխու գաւառներում։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Երեքշաբթի, մայիսի 18-ին, Կրուչինինի և Մարտովի դերասանական խումբը երկրորդ անգամ ներկայացրեց Ս. Իւշկեվիչի «Ամուսնութիւն» կոմեդիան 4 գործողութեամբ։ Վերոյիշեալ պիէսի 4 գործողութիւնը, աւելի շատ տեսարանները, պատկերացնում են ամուսնական կեանքի պակասաւոր կողմերը, այն կեղծիքը, որ թագաւորում է ամուսինների մէջ, երբ որ փոխադարձ սիրոյ և հաւատի խախտումներից յետոյ, թէ տղամարդիկ և թէ կանայք հաւասարապէս, անմիջապէս ամենայն եռանդով ու ոգևորութեամբ դաւաճանում են միմեանց։ Պիէսան շարժում է հետաքրքրութիւն, սակայն միակողմանի, որովհետև միանգամայն բացակայում է գաղափարական կողմը, իսկ անվերջ գրկախառնութիւնները, համբոյրներն և ծնկների վրա նստելը միմիայն տհաճութիւն և ձանձրոյթ էին պատճառում հանդիսատեսներին։

Դերակատարները շատ լաւ և աշխոյժ կատարեցին իրանց դերերը. առանձնապէս աչքի էին ընկնում իրանց շատ աջող խաղով դերասան Սմիրնով և դերասանուհի Զարուսկայա։

Քիչ թւով ժողովված հասարակութիւնը ընդհանրապէս դժգոհ հեռացաւ թատրոնից։ Շատերը հիասթափված ասում էին, թէ «Թագաւորի» հեղինակից սպասվում էր աւելի աջողված պիէս. սակայն չը պէտք է մոռանալ, որ հեղինակը նպատակ է դրել տալ ներկայ այլասերված, ամեն ընտանեկան սրբութիւն ոտնատակ անող, սիրային-սեռական աշխարհով տարված հասարակութեան պատկերը։

Y.

Գանձակ, 17 մայիսի

Ամսիս 16-ին Կորինապատում, նախաձեռնութեամբ ծխ. դպրոցի վարիչների և մասնակցութեամբ տեղական սիրողների, խաղացվեցին «Մօլիերա», «Նիսխա» և «Վայրենի» պիէսաները։ Ներկայացումն անցաւ բաւական աջող, բացի «Նիսխայից», որ թոյլ էր, շնորհիւ բեմի անյարմարութեան։

Ներկայացումը գրաւել էր մեծ թւով հանդիսականներ։ Կարգապահութիւնը, չը նայած ներկայացումը բացօդեայ էր, օրինակելի էր։

Շնորհակալութեան արժանի է սիրողների արած քայլը։ Կորինապատի բնակիչները, որոնք համարեա զուրկ են ներկայացումներից և այլ կրթական հանդէսներից, մեծ բաւականութիւն ստացան այս ներկայացումից։

Գանձակը զուրկ է բառիս բուն նշանակութեամբ կանոնաւոր ներկայացումներից։ Առաջներում մեր դերասանները մերթ ընդ մերթ մտաբերում էին մեզ. բայց վերջին տարիներս նրանք բոլորովին մոռացութեան են տուել մեր շրջանը։

Սարգօ

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Յովհաննիսեան. «Մրմունջներ ու տրտունջներ». Վաղարշապատ, 1909 թ., գինն է 20 կոպէկ։

«Մրմունջներ ու տրտունջները» ներկայացնում են մի երեք տասնեակ ոտանաւորներ՝ զետեղված մի փոքրիկ գրքոյկի մէջ։

Ոտանաւորներից մի քանիսը գրաւում են իրանց վրա ուշադրութիւն այն նոր տարրով, որ նկատվում է նրանց մէջ։ Դա անհատականութեան գաղափարի տարրն է, որ մինչև այժմ չէ ունեցել իր երգիչներին հայ գրականութեան մէջ։

Հեղինակը գտնվում է ինդիվիդուալիզմի վարդապետութեան ազդեցութեան տակ և քարոզում է կամքի ոյժ, բնաւորութեան ամրութիւն, գերմարդութիւն, անընկճելիութիւն...

Մի ոտանաւոր, խօսելով կամքի մասին, ասում է հետևեալը.

Ինձ համար կամքը
Հազար կեանք արժէ.
Կամազուրկ կեանքը
Հէչ գրօշ չարժէ.
Ես կեանքս կը տամ,
Եթէ այն խնդրէք.
Բայց կամքս... երբէք
Թէկուզ ինձ մորթէք։

Մի ուրիշ ոտանաւորի մէջ ասված է հետևեալը.

Մի զօրեղ թշնամի ունենամ լաւ է,
Քան հազար թուլասիրտ բարեկամ։

Մի երրորդ ոտանաւոր տալիս է հետևեալ ձևակերպութիւնը.

Դու ինքդ եղիր քո սրտի տէրը
Ու ինքդ եղիր քո գլխի տէրը.
Մի լինիր ստրուկ կամ մարդ
կամ իշխան,
Այլ եղիր գերմարդ, հզօր, ինքնիշխան։
Քո դատաստանը թող սիրտդ լինի
Եւ դատաւորդ քո խիղճը միայն։

Համակված լինելով կամքի և ներքին բարոյական ոյժի հզօր արտայայտութեան գաղափարով հեղինակը չէ սիրում լալկանութիւն և կշտամբում է լացող աշուղին (երես 4), արհամարհում է չը ժպտացող բաղդին (երես 7), չէ սիրում կոյսի արցունքները (երես 9), յորդորում է ոտի տակ տալ ճիճուներին և առաջ ընթանալ (երես 12)։

Բայց «ես»-ի այդ երգիչը ընկնում է չափազանցութիւնների մէջ և փառաբանում է «ես»-ի արտայայտութիւնները նոյնիսկ այսպիսի տողերով.

Իմ չարակամն է,
Ով ինձ ասում է՝
—«Ապրիր մեզ համար
Գործիր մեզ համար»։
Իմ բարեկամն է,
Ով ինձ ասում է՝
—«Ապրիր քեզ համար
Գործիր քեզ համար»։

Կամ թէ՝

Փախցիր ապրել ամբոխից հեռու,
Ատիր խուժանը՝ այն բիրտ անհարկու։

Մենք կանգ չենք առնի ուրիշ ոտանաւորների վրա։ Նրանց մէջ կան մի երկուսը, որտեղ արտայայտված է ուրիշ տրամադրութիւն, բայց տիրող ոգին այն է, ինչ որ վերև ցոյց տուինք։

Ոտանաւորներն ունեն տեխնիկական շատ պակասութիւններ, գործածված բառերի և ոճերի մէջ կան այնպիսի անճաշակութիւններ, ինչպէս են՝ «Ընկեր իմ հաժեղ» կամ

«Սէրը որքան քաղցր լինի,
Երբէք մարդու սիրտ չի խանի»

և հետևեալ տողերը։

Ոտանաւորների մէջ չէ արտայայտվել բանաստեղծական աւիւն կենսական գունաւոր գծերով, ներքին ջերմութեամբ և զգացված զեղմունքներով. գերակշռում են առայժմ արտաքինը, խրոխտալի յայտնութիւնները։

Հետաքրքրական է տեսնել, թէ ինչ կը տայ Ս. Յովհաննիսեանը իր յետագայ ստեղծագործութիւնների մէջ. կը մնայ հաւատարիմ իր նախկին տրամադրութեան և կը զարգացնէ՞ նրան թէ՞ կը թեակոխէ նոր շաւիղների վրա ուրիշ տրամադրութիւններով։

Ա. Բ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 13 մայիսի

Խնդրում եմ «Մշակի» էջերում տեղ տալ մի քանի տողերիս՝ վերաբերեալ այն բանակռւի, որ տեղի ունի Լէօի, Պիչիկեանի և Երուանդի միջև։

Շատ ճիշդ է Պիչիկեանի այն կարծիքը, որ այժմեան մեր ինտելիգենցիային ֆրազներով խաբել և մոլորեցնել շատ դժուար է։

Լէօին ես հասկացել եմ այսպէս, և կարծում եմ որ չեմ սխալված։ Լէօի արմատական միտքը քննվող հարցի վերաբերեալ այս է. ամուր պաշտպանել եկեղեցական ինստիտուտի սկզբունքը իր բոլոր կողմնակի ատրիբուտներով, հալածանքի և դատափետութեան ենթարկել այն բոլորը, ինչ որ կարող է օգնել այդ ինստիտուտի հասարակական-քաղաքական թուլութեանը։ Սա, կարծում եմ, ինչքան կարողացել եմ հասկանալ, Լէօի արմատական միտքն է։

Երուանդը և Պիչիկեանը ուրիշ գործով են զբաղված ներկայ դէպքում. հայ եկեղեցու ինստիտուտի սկզբունքը թուլացնել վաղաժամ «րէֆօրմներով»՝ դա կը նշանակէ արժէ ծառայութիւն մատուցանել հայ ժողովրդին և նրա կուլտուրական զարգացման։ «Ինձ զբաղեցնում է համաշխարհային մեծ, անհուն կռիւը գիտութեան և կոյր հաւատի միջև, կռիւ, որ սկսել են Ջիորդանօ Բրունօ, Գալիլէյ, Սպինոզա և որը այժմս շարունակում են մարդկութեան ամենաազնիւ ներկայացուցիչները»... Սրանք, պ. Պիչիկեան, ձեր խօսքերն են, և սրանք, պ. Պիչիկեան, միայն և միմիայն ֆրազներ են, որոնցով դուք հայ ինտելիգենցիայի վրա հազիւ թէ ազդէք։ Ես հայեացքներով եկեղեցական չեմ, կղերական չեմ, ազգայնական նոյնպէս չեմ, դա յայտնի է մեր հասարակութեան մէջ որոշ գրուպպայի։ Սակայն այդ բոլորն ինձ չէ խանգարում, որ ասեմ, թէ դուք, պ. Պիչիկեան, սխալ էք արել, որ մամուլի էջերում իր ժամանակին պասսիվ բօյկօտ էք յայտարարել կաթողիկոսական ընտրութիւնների դէմ։

Լէօն չէ սխալվում, ասելով որ եւրոպական սօցիալիստների պարագլուխները մինչև անգամ խորհուրդ էին տալիս մասնակցել կաթողիկոսական ընտրութիւններին, և այդ սօցիալիստները անյայտ մարդիկ չեն. նրանց անունները Կաուցկի, Բերնշտէյն և Դաւիդ է. Նրանց կարծիքը ես անձամբ կարդացել եմ հէնց նրանց նամակներից, որ հաւաքել է ուս. Արշակ Իսահակեան և որոնք տպված են արտասահմանում տպվող մի հայ թերթում։ Սօցիալիստների այս դրական կարծիքը բացատրվում է նրանով, որ մեր կաթողիկոսը, բացի սոսկ կաթողիկոս լինելուց, ունի անթիւ ադմինիստրատիվ բնաւորութիւն կրող իրաւունքներ և այն էլ աշխարհական իրաւունքներ. ընտանեկան-ամուսնական իրաւունքները լուծվում և սանկցիա են ստանում եկեղեցուց և կաթողիկոսից. կրթական հարցը եկեղեցու և կաթողիկոսի կոմպէտենցիայի հարց է. եկեղեցական անհուն տարածութիւն ունեցող հողերը եկեղեցու և կաթողիկոսի իրաւասութեան հարց է։ Հայոց եկեղեցին և հայ կաթողիկոսը բացի եկեղեցի և կաթողիկոս լինելուց՝ են և որոշ, շատ որոշ ֆունկցիաներ։ Երուանդեան րէֆօրմները ոչ այլ ինչ են, եթէ ոչ մի վնասակար հողմ, որոնք, աչքի առաջ ունենալով հայերիս այժմեան քաղաքական-հասարակական դրութիւնը, միանգամայն վնաս են։ Իսկ դուք, պ. Պիչիկեան, լաւ կանէք թողնել ձեր իրաւաբանի պաշտօնը Երուանդի համար։

Ինձ թւում է նոյնպէս, որ դուք շատ սխալ էք, կարծելով՝ որ Ալ. Քալանթար «Մշակի» էջերում նոյն միտքն է պաշտպանել, ինչ որ և դուք։

Յովս. Տէր-Վարդանեան

Թիֆլիս, 16 մայիսի

«Մշակի» № 102-ի «Նամակ խմբագրութեան» բաժնում մի նամակ կար գրված Պարոյր Ղարիբեան ստորագրութեամբ, որտեղ նամակագիրը, տպաւորութիւն թողնելու և ինձ մեղադրելու նպատակով, մի կողմ է դրել խիղճ, ազնւութիւն, մարդկային արժանապատւութիւն և աշխատել է իջել իմ անխիղճ թշնամիների տարածած զրպարտութիւնը, ամբոխի հոգեբանութիւնը և փողոցի սաէ-կօսէները պաշտպանելու համար։

Պ. Ղարիբեանն ի միջի այլոց գրում է, որ ուսուցիչներից և ոչ մէկը չէ բռնացել աշակերտուհու կամքի վրա, այլ պարտաւորված միայն հարցաքննել են նրան և բացասական պատասխան ստացել, ինչպէս և ինձնից։ Բայց նամակագիրը մոռանում է, որ այդ պարտաւորութիւնը խառն ժողովը յարմար գտաւ և միաձայն որոշեց յանձնել տ. Թայիրեանին, իբրև նոյն դասարանի դաստիարակչուհու, քննելու այդ աշակերտուհուն, և ոչ թէ ուսուցիչներից մէկն ու մէկին։ Տիկ. Թայիրեանն էլ խօսեցրել է աշակերտուհուն, և տրված պատասխանն էլ արդէն յայտնի է։ Ուրեմն ինչ իրաւունքով քննութիւնից յետոյ Պ. Ղարիբեանը նոր քննութիւն էր կատարում, այն էլ մի քանի անգամ։ Եւ ինչ կը լինէր խեղճ մեղադրեալներիս դրութիւնը, եթէ բոլոր դատաւորները յիշեալ նամակագրի պէս հասկանային և տրամաբանէին։ Չէ՞ որ այս դէպքում իմ շահը պահանջում էր, որ ես ասէի, թէ այդ աշակերտուհու հետ պատահել եմ դպրոցում և նոյնիսկ մնացել եմ 5 ժամ. ինձ ո՞վ ինչ կարող էր ասել։ Բայց ես իմ օգտի համար իսկութիւնը չեմ կարող ուրանալ, թէկուզ ինձ քարկոծեն։ Բայց Պ. Ղարիբեանը ծածկում է մի մեծ հանգամանք, որ ահագին նշանակութիւն ունի գործը պարզելու և մեր յարաբերութեան սուր կերպարանք ստանալու մէջ և որի համար ասում է՝ «դեռ ևս թող մեր մէջ մնայ»։ Բայց հէնց այդ հանգամանքն էր, որ նամակագրին ու նրա կուսակիցներին և հոգաբարձութեանը լարեց իմ դէմ։ Իսկ նախ քան այդ չարաբաստիկ «դեռ ևս թող մեր մէջ մնայ» հանգամանքը՝ այժմեան իմ հակառակորդները ամեն տեղ ինձ պաշտպանում էին, իմ հակառակորդների բերանը բռնում, նրանց հետ վիճում, կռւում և տարածված լուրերը սուտ յայտարարում։ Բայց իմ այդ պաշտօնակից «պաշտպանները» յետոյ փոխվեցին և նրանց փոխարէն եղաւ «թող մեր մէջ մնայ» հանգամանքը։ Բայց այժմ մեզանից ոչ ոք չը պէտք է մնայ գաղտնի ծածկոցի տակ։ Ընթերցողն ամեն բանը պէտք է իմանայ։

Այս բոլոր հանգամանքները առաջ գալուց յետոյ էր, որ Պ. Ղարիբեան 400 աշակերտութեան միջից գտաւ երկուսին, 13—14 տարեկան, որոնք դարձեալ փաստ չեն տալիս, այլ լոկ խօսքեր։ Եւ ես Ղարիբեանի տեղը ամաչում եմ, թէ նա ինչպէս թոյլ տուեց իրան՝ մտնել աշակերտութեան մէջ հարց ու փորձ անելու և վկայ գտնելու։ Առանց նրա հետաքրքրութեան ու հարց ու փորձի հօ նրանք իրանց գլխի չէին վերկենայ և ասի, թէ՝ «մենք Սինանեանին և այս-ինչ աշակերտուհուն տեսանք դպրոցում», քանի որ այդտեղ անսովոր և անբնական ոչինչ չը կար։ Ղարիբեանը գրում է, որ 50 հոգուց կազմված ժողովը և նրա որոշումը ապօրինի է եղել այն պարզ պատճառով, որ հասարակութեանը յայտարարված չէ եղել. եթէ լինէր՝ այն դէպքում Մ.-Ղարաքիլիսայի բնակչութեան 9/10 մասը կը հաւաքվէր։ Ախր Մ.-Ղարաքիլիսայի բնակչութեան 9/10 մասը ինչ կը հաւաքվէր, քանի որ դրանց մօտ 6/10-ը կին, երեխայ և անչափահասներ են, 2/10-ը ժողովով չէին հետաքրքրվի, իսկ մնացածից 50 հոգի ժողովի են եկել, որոնց իմաց է տրված ցուցակով, ինչպէս եղել է միշտ ժողովների ժամանակ։ Իսկ 50 հոգին Ղարաքիլիսայի համար մի թիւ է, որից քիչը միշտ իրան իրաւունք է համարել ժողովներ կազմել և որոշումներ անել։ Հէնց 50 հոգուց կազմված ժողովի որոշումը գալիս է խփելու Ղարիբեանի նման մարդկանց երեսին, որ բնակչութեան մեծամասնութիւնը նշանակութիւն չէ տուել սաէ-կօսէներին, այլապէս՝ ոչ մի ժողով յօգուտ իմ որոշում չը պէտք է անէր։ Նշանակութիւն չունի նոյնիսկ այն հանգամանքը, թէ ժողովը ապօրինի՞ է եղել թէ՞ օրինաւոր։ Չը պէտք է մոռանալ, որ այդ ժողովում եղել է գիւղի գիտակից մասը։ Այս բոլորը գալիս է հաստատելու, որ ինձ վրա խօսողը եղել է գիւղի տականքը։

Երբ Ղարիբեանի բարեկամ Պ. Թ. «Հորիզոնի» № 87-ում, յենված 50 հոգուց կազմված ժողովի որոշման վրա, ամենաանխիղճ կերպով փաստերը աղաւաղում է և դատապարտում ինձ, այն ժամանակ Ղարիբեանը լռում է։ Իսկ երբ ես նոյն ժողովի որոշման փաստը ձեռքիս գալիս եմ կտրելու Պ. Թ.-ի լեզուն, այդ դէպքում Ղարիբեանը յայտարարում է, որ ժողովը անկանոն է եղել։

Ղարիբեանը մի առանձին թափով ասում է, որ «մենք երեք ուսուցիչներով ձեր բնակարանում ամենաաններելի խօսքերով դատապարտում էինք ձեզ», բայց մոռանում է, որ ես իրան նկատեցի, թէ լուրջ և ազնիւ մարդիկ, որոնք մի բան հաստատ չը գիտեն և փաստեր էլ չունեն ձեռքներին, նրանք երբէք թոյլ չեն տայ իրանց լոկ կասկածանքի հիման վրա ուրիշի մեղադրել։ Իսկ եթէ ինքը Պարոյր Ղարիբեանը համոզված է իմ յանցանքի մէջ, դրա համար կայ միջնորդ և մարմնաւոր դատարան. որին կուզէ՝ թող դիմէ։ Հիմա թող ընթերցողը ասէ, թէ մեզանից ո՞վ պէտք է դիմէր դատարան. ես, որ ոչ ձեռքիս տակ փաստ ունէի և ոչ վկայ, թէ՞ ինքը Ղարիբեանը, որ մեղադրում էր ինձ՝ իր ասելով՝ փաստերի հիման վրա։

Պէտք է ի նկատի ունենալ և այն հանգամանքը, որ գիւղում այդ մասին չէին խօսում ու մեղադրում ինձ։

Ղարիբեանը գրում է, թէ գրադարանի հաշիւների մէջ հոգաբարձութեան ներկայութեամբ ինձ վրա հաստատել է մի շարք զեղծումներ։ Բայց նա հասկանո՞ւմ է արդեօք, թէ ինչ է նշանակում զեղծում և հասարակ սխալ բառերը։ Նա մոռանում է, որ գրադարանապետը ուսուցիչ Միսկարեանն էր և ոչ ես և իմ ձեռքի տակ կար միայն մի պահարան՝ լի ընթերցանութեան անպէտք գրքերով։ Այդ գրքերից քանիսն եմ տակով

միակ մեծ Մագաղէվայի, լոյսի հօր և տիեզերքի տիրոջ զաւակներ»։

Մեծ բերկրանքով համակվեց Տագարնատայի հոգին. աշխարհիս մէջ նրանից աւելի բաղդաւոր ոչ ոք չէր կար։ Եւ օրհնեց նա մարդկանց ու ապա գնաց բարձրացաւ սարը և, բազկատարած ընկնելով Մագաղեվայի առաջ, իր ջերմ աղօթքն ուղղեց նրան։

Նորից բարձրացաւ գոլորշին երկրի վրայից, թանձրացաւ, դարձաւ ամպ ու ծածկեց ամբողջ սարի կատարը. Տագարնատան անտեսանելի դարձաւ...

Անցան տարիներ, անցան դարեր, հազարամեակներ։

Եւ ահա Տագարնատայի ձեռքի մի շարժումով ցրվեց ամպը, և բացվեց նրա աչքերի առաջ ամբողջ Կաշմիրի հովիտը։ Նա հայեացք ձգեց, և կսկծալի հառաչանք դուրս թռաւ նրա կրծքից, և ցնցեց այդ հառաչանքը ամբողջ տիեզերքը՝ սկսած ծովի անդունդից մինչև երկնքի աստղերը։ Արտասուքները, դառնալի այրող արտասուքները դուրս ցայտեցին նրա աչքերից և թափվեցին ժայռ քարերի վրա։ Նա տեսաւ, որ մարդիկ մոռացել են նրա վարդապետութիւնը, որ սիրոյ խօսքերը գրված են նրանց մօտ միայն գրքերի մէջ, իսկ այդ խօսքերի ոգին անհասկանալի է մնում նրանց։ Դարձեալ պարոններն ու հզօրները նստած են սպիտակ մարմարաշէն ապարանքներում, ամրոցների մէջ, նորից երկրի բոլոր բարիքները ամբարել են նրանք. նորից են լըվում հեզերի տրտունջները և թշուառ անտէրունչների հեծեծանքները, և սիրոյ մեծ ոյժը ցամաքել է արդէն։

Ընկաւ ծնկաչոք Տագարնատան Մագաղեվայի առաջ և իր հոգու ամբողջ բոցը միաձուլեց մի աղօթքի մէջ, մի աղերսի մէջ դէպի Մագաղեվան։

Համր ու անշարժ պարզված էր երկնքի կապոյտ երկնակամարը. պայծառ շողացող արևը փոխարինվեց հեզ աստղերով, աստղերը ապա հանգչում էին և նորից սովորական կարգով փայլուն արևն էր դուրս գալիս. իսկ Մագաղեվան չէր լսում նրա աղերսանքները։

Ընկղմվեց խոր մտածմունքների մէջ Տագարնատան, և ամպերը ծածկեցին նրան։

Անցան տարիներ, անցան դարեր, անցան հազարամեակներ, մինչդեռ նա դեռ ևս կանգնած է իր տեղում, շարունակ մտածում է իր վսեմ խոհերը մարդկային բաղդաւորութեան մասին։ Եւ հանգիստ, վշտալի արտասուքները կաթում են նրա աչքերից, կաթում են ու թափվում և փոքրիկ առուակ դարձած վազում դէպի հովիտը։

Ասում են, որ նա, ով խմում է այդ առուից, խելագարվում է և իր ամբողջ կեանքում որոնում թէ ինչպէս մարդկանց աւելի բաղդաւոր դարձնէ։ Եւ ամենքը ծիծաղում են այդ տեսակ մարդու վրա ու կրկնում, թէ նա խմել է կարեկցութեան աղբիւրից, նա արբած է Տագարնատայի արտասուքներով։

Լ. Դանիէլեան

[illegible]

պէտ ես ամուսնուս առաջուց ասել էի այդ գրքերի մասին) և մեր գրքերի հետ ուղարկել է սխալմամբ։ Ես վերադարձայ, բայց Մանզաղեանին չը տեսայ։ Միւս օրը այդ մասին ժողովի հրաւիրեցին ինձ և ես տուեցի վերևի բացատրութիւնը և խոստացայ իմ տուն համնելիս իսկոյն վերադարձնել։ Այդտեղ ուսուցիչներից Մխկաբեանը ինձ հաւատացրեց, որ Ա. Աթանասեանի բնական պատմութեան դասագիրքը դպրոցինն է և ոչ իմը. ես համոզվեցի և խոստացայ այդ գիրքն էլ վերադարձնել։ Տուն համնելիս գրքերի մէջ գտայ բացի ինձանից պահանջված գրքերից՝ դարձեալ մէկ թէ երկու գիրք, որոնք նոյնպէս մերը չէին և սխալմամբ էին ընկել մեր գրքերի մէջ։ Ես այդ գրքերն էլ միւսների հետ վերադարձրել եմ հոգաբարձութեան։

Ահա այն զեղծումը, որի մասին գոռում է Ղարիբեանը։

Ես վերջացրի. Պ. Ղարիբեանին և նրա նմաններին այսուհետև ոչ մէկ պատասխան չեմ տալու. իսկ թող նրանք գրեն՝ որքան կամենան։ Ես կը խօսեմ Պարոյր Ղարիբեանի հետ միւս անգամ դատարանում, բայց, կորրեկտութիւն պահելու համար, նրան, յօդուածս լոյս տեսնելու օրից, տալիս եմ 10 օր ժամանակ։ Եթէ այդքան ժամանակամիջոցում նա, Պարոյր Ղարիբեանը, հրապարակով յետ չը վերցնէ իր մեղադրանքը, ես ստիպված կը դիմեմ դատարան պատիւս վերականգնելու համար *)։

Արշակ Սինանեան

ՍԿԶԲՈՒՆՔԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐ

(Նամակ խմբագրութեան)

Եւպատորիայի հայոց ուսումն. աւագ ուսուցիչ Պետրոս Թումանեան յայտնում է ինձ («Մշակ» № 106), որ արդէն դիմել է դատարան, իմ ցանկութեան համաձայն, և ենթարկել ինձ քրէական դատի։

Սխալվում չէ զրպարտված ուսուցիչ Պետրոս Թումանեանը, որ Եւպատորիայից իրան մեղադրողը այնտեղ որոշ հասարակական դիրք ունեցող անձնաւորութիւն է։

Սակայն չարաչար սխալվում է ուսուցիչ Պետրոս Թումանեանը, ենթադրելով որ՝ «խմբագիր Տ. Նազարեանը՝ առանց կշռելու՝ ծանր մեղադրանքներ է բարդում ինձ (Պ. Թումանեանի) վրա՝ վիրաւորական ածականներ հոլովելով, միևնոյն ժամանակ չը մտածելով, որ պատւի խնդիրներում պէտք է շատ փափկանկատ լինել»։ («Մշակ» № 106)։

Այո, Պ. Թումանեանը չարաչար սխալվում է, ենթադրելով որ Տ. Նազարեան առանց կշռելու և կուտակված փաստերը ձեռքին՝ կարող է մեղադրել մէկին, այն էլ հայ ուսուցչին։

Գալով «փափկանկատութեան», այդ պէտք է մտածէ Պ. Թումանեանը իւրայինների հետ, որոնք քրէական դատարանից մեղադրվելուց յետոյ պիտի անխնայ ենթարկվեն և քաղաքացիական դատարանի...

Ցաւում եմ, որ անկարող եմ, հակառակ իմ Թղթակցի ցանկութեան, առ այժմ տպագրել ստացածս մի քանի նամակները, որոնք արդէն ուղարկված են Պ. Թումանեանի դիմած դատարանին և նրանցից առաջինն էլ մնում է «Մշակի» խմբագրատանը ի պահեստ և պէտք է ուղարկվի ուղղակի դատարանին, երբ պահանջեն պաշտօնապէս։ Բաւականանում եմ առ այժմ հրատարակելով հ. Ստ. ք. Իսկենդերեանի փետ. 27-ից ներկայ տարվայ նամակը։

Այդ էլ տպագրում եմ մի կողմից Պետրոս Թումանեանին ցոյց տալու, թէ ո՛ր ատրիճան եմ զգոյշ, իսկ միւս կողմից էլ ում հարկն է ասելու՝ արդեօք եթէ ճշդվի, որ Ներսիսեան դպրոցն աւարտած և Եւպատորիայի միդասեան ուսումնարանում աւագ ուսուցչութիւն անող Պ. Թումայեանը ժխտում է մայրենի լեզուի անհրաժեշտութիւնը և համոզված է, որ Ղրիմի հայերն էլ Լեհաստանի հայերի նման կորչելու են, ուստի և կարևորութիւն չը կայ մայրենի լեզուի վրա ուշադրութիւն դարձնելու,—կարո՞ղ է և բարոյապէս իրաւունք ունի՞ հայ դպրոցներում ուսուցչութիւն անելու թէ ոչ։

Տ. Նազարեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 13 մայիսի

Ատրպատականի թեմական կանոնադրութիւնը արամադրում է, որ թեմակալը 2 տարին մի անգամ պտոյտ կատարէ գաւառները, ուր տեղական հազար ու մի կարիքներով խեղդված հայ ժողովուրդը պէտք ունի օգնութեան, խրախուսանքի և հոգևոր ու բարոյական մխիթարութեան։ Վաղուց է արդէն, որ թեմակալ առաջնորդների պտոյտը տեղի չէ ունեցել. և այդ պատճառով Ատրպատականի ընդհանուր առաջնորդ Կարապետ եպիսկոպոս, թեմ. խորհրդի հետ համաձայնութեան գալուց յետոյ, այսօր էգուց ուղևորվում է դէպի Սալմաստ, Խօյ, Մակու։ Յիշածս գաւառները այցելելուց յետոյ՝ անցնելու է Արաքսի ռուսական ափը, այնտեղից Ղարադաղ, և վերադառնալու է Թաւրիզ։ Սկզբում թեմակալը մտածում էր նախ Մարաղա, Միանդաբ, Սօուջ-Բուլաղ և Ուրմի այցելելուց յետոյ անցնել Սալմաստի սահմանները. այդպէս և խորհուրդ էին տալիս թեմական խորհրդի անդամները. բայց որովհետև Սօուջ-Բուլաղում և իր շրջակայքում քիւրդերն անապահովութեան են մատնել գաւառը, Ուրմիում ռուսաց և Թուրքերի միջև կռիւ և տարաձայնութիւններ տեղի ունեցան այս վերջին օրերումս այն աստիճան, որ Թուրքերը ընդհանուր բոյկոտ են յայտարարել ռուսական ապրանքների դէմ, և առհասարակ երկու կողմերի յարաբերութիւնները սուր կերպարանք են ստացել. դրանց վրա աւելացրու և այն հանգամանքը, որ ուսումնական տարին չը վերջացած թեմակալը առանձին փափագ էր տածում Սալմաստի սահմաններում անձամբ տեսնել ուսումնարանների վիճակը և մօտից ծանօթանալ նրանց դրութեան ու կարիքների հետ,— ստիպվեց իր ուղևորութիւնը սկսել Սալմաստից։

Արդարև երեսի վրա մնացած բազմապիսի գործեր ճար ու դարման են աղաղակում և օգնութիւն աղերսում։ Ի միջի այլոց մատնանշենք կարևորներից մի քանիսը։

1) Պատմական Դերիկ վանքն իր հողերով տիրապետել են քիւրդերը և սեփականացրել։ Յուսահատված կառավարութեան խոստումներից ու նրա գործ դրած անզօր միջոցներից, Կարապետ եպիսկոպոս մեծ յոյսեր ունի ձեռք բերել կալուածները և դուրս քշել քիւրդերին՝ բանակցելով անձամբ աղաների հետ։

2) Արաքսի ափում ս. Ստեփանոս Նախավկայ վանքի և նրա Դարաշամ հայաբնակ գիւղի սեփական վարելահողերից գրաւել է ռմն ռուսահպատակ Մամադով և վանքի սեփական հողերով առու է բաց արել և ջուր է տանում Արաքսից իր վարելահողերի համար՝ վանքապատկան հողերը համարելով իր սեփականութիւնը։ Այդ յափշտակութիւնը թոյլ է տուել իրան կատարել այն օրից, երբ վանքի մօտիկ սահմաններում մի գիւղ է առել Շուջա անունով։ Մամադովի յափշտակութեան մասին բողոքել էր իր ժամանակին վանքի վանահայրը, և Կարապետ եպիսկոպոսի միջնորդութեամբ գործն հասաւ Թաւրիզի ռուսաց հիւպատոսին։ Պէտք պգացվեցին դոկումենտներ իւրաքանչիւրի սեփականութեան սահմանները ճշդելու համար. այդ պատճառով, Էջմիածնից ուղարկվեցին կալուածաթղթերը։ Այս օրերս ռուսաց հիւպատոսը մի քանի յանձնախումբ է ուղարկելու Նախավկայ, տեղն ու տեղը սահմաններն ստուգելու համար. այդտեղ և՛ կը գտնվի թեմակալ սրբազանը։ Անկասկած ենք, որ խլված հողերը յետ կը ստացվեն և վանքի հողերից առու անցկացնելը կարգելվի միանգամ ընդմիշտ։

3) Սալմաստում գիւղատէրերը նոր-նոր պահանջներ են աւելացնում հայ գիւղացիների վրա. հարկաւոր է զօրեղ միջամտութիւն։ Բացի դրանից՝ կրթական գործը վերին աստիճանի անմխիթար կացութեան մէջ է և կարիք ունի գիտակից հոգածութեան։

4) Երկու տարուց աւելի է, ինչ Ղարադաղի չարքաշ հայ գիւղացու քաշածը ոչ ոք չէ քաշել. այժմ էլ դուրս է եկել Ղարաման խանը և Րահիմ խանի թողած պակասը նա է լրացնում։ Մուխբիր-ուս Սալթանէն ձեռք է առել ամեն միջոց, որ ձերբակալեն նրան և ուղարկեն Թաւրիզ։ Թեմակալի ներկայութիւնը դրականապէս անհրաժեշտութիւն է Ղարադաղում, գուցէ միաժամանակ ազգային կալուածների դրութիւնը բարելաւելու մի հնար ստեղծվէր։

Ասում ենք, որ գաւառներում անհամար գործեր սպասում են խնամոտ հոգատարութեան։ Գործեր անհատական, ազգային, կալուածական, եկեղեցական, կրթական։ Վերջինս անապահով և տխուր մի պատկեր է ներկայացնում ընդհանրապէս, շնորհիւ այն հանգամանքի, որ վերջին 10—15 տարիների ընթացքում կրթական հաստատութիւնները ակամայ անցան ապիկար խնամակալների և պատահական ուսուցիչների ձեռքը, որոնք բնաւ չեն համապատասխանում իրանց բարձրագոյն կոչման։

Գեներալ-նահանգապետը հեռագրական հրամաններ տուեց գաւառական դատաւորներին, որ արժանավայել յարգանքով ընդունեն թեմակալի մուտքն այդ տեղերում և աջակցեն նրա ձեռնարկած գործերին։

Թէ ինչ չափով կարող կը լինի թեմակալ Կարապետ եպիսկոպոսը գաւառի բարդ հարցերին աջող լուծում տալ և արդարացնել իր վրա դրված յոյսերը և գործել խելացի և ինքնուրոյն մտածողութեամբ, այդ կը հաղորդեմ «Մշակին» մօտիկ ապագայում։

Հայկազուն

ՆԱՄԱԿ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԻՑ

Լայպցիգ, 13/26 մայիսի

Անշուշտ իմացած կը լինէք, որ մայիսի առաջին շաբթին (ն. տ.) Բերլինում վախճանվեց 42 տարեկան հասակում սրտի հիւանդութիւնից Ֆրանց Նիկօլաուս Ֆինկը, որով եւրօպացի հայագէտների թիւը մէկով ևս պակասեց։ Նրա հայագիտական աշխատանքներից նշանաւորագոյններն էին՝ 1) Աբգար Յովհաննիսեանի հայերէն ձեռագիրների ցուցակը, 2) Տիւբինգէնի համալսանի հայերէն ձեռագիրների ցուցակը Լ. Գեանջեցեանի հետ միասին, 3) Lehrbuch der Neu-ostarmenischen sprache, Ս. Կանայեանի հետ միասին, 4) «Հանդէս Հայագիտութեան» կարճ կեանք ունեցող հրատարակութիւնը՝ Լ. Գեանջեցեանի և Յ. Մանանդեանի հետ միասին, 5) հայոց գրականութեան մասին համառօտ ուրուագծեր «Literaturen des Ostens» և «Kultur der Gegenwarl» ժողովածուների մէջ։

Մի շաբաթ առաջ Քեմնից քաղաքում տեղի ունեցաւ աւետարանական-սօցիալական կօնգրէսի 21-դ համագումարը (Evangelisch-Sozialer Kongress), որին ներկայ էր և նախկին վարդապետ Երուանդ Տէր-Մինասեան։

Ներկայումս Գերմանիայում անհագին վիճաբանութիւն է սկսված այն հարցի շուրջը, թէ Յիսուսը գոյութիւն ունեցե՞լ է։ Այդ հարցը լուսաբանելու համար գրեթէ ամեն օր նորանոր բրօշիւրներ են լոյս տեսնում։

Z.

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

18 մայիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պետական Խորհրդի ֆինլանդական մասնաժողովը գտաւ, որ Ֆինլանդիայի կողմից նշանակված օրէնսդրական հաստատութիւնների անդամները պէտք է մասնակցեն առհասարակ բոլոր գործերի քննութեան մէջ, և ոչ բացառապէս ֆինլանդական գործերի։

Նոր համալսարանական կանօնադրութիւնը քննող մասնաժողովի նախագահ ընտրվեց Կապուստինը։

„Торгово-Промышленная Газета"-ի տեղեկութիւնների համաձայն առ 10-ն մայիսի բերքի պատկերը ներկայանում է այսպէս. աշնանացանը լաւ է Տաւրիկեան և Եկատէրինօսլաւի նահանգների հարաւ-արևմտեան մասում, մասամբ Դոնի շրջանում, Պոլտավայի նահ., Հիւսիսային Կովկասում՝ մեծ մասով հիւսիս-արևմտեան շրջանում. անբաւարար է տեղ-տեղ Տուլայի, Րեազանի և Վօրօնէժի նահանգներում. գարնանացանը լաւ է հարաւ-արևմտեան նահանգներում, Հիւսիսային Կովկասում, լաւ է նոյնպէս Հիւսիսային Ասիայում և Անդրկովկասում։

Սենատորական քննութիւնները Օդեսայում, Վարշավայում երևան են հանում մի շարք զեղծումներ։

ՐՕՍՏՕՎ Դ./վ.։ 4 մարդ հիւանդացան խոլերայով. մինը մեռաւ։

ՄՕՍԿՎԱ։ Պահնորդական բաժանմունքը երևան հանեց սօց.-դեմօկրատների անլէգալ ժողով։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՅՏՆՈՒՄ Է

Երեւան, Մուշեղ Բագրատունուն.—Դուք շտապում էք պատասխանել՝ պատասխանած լինելու համար։ Մենք եթէ ասում ենք, որ վարկաբեկ էք անում դատը, աչքի առաջ ունենք հասարակութիւնը և դատարանը։ Մենք ասում ենք՝ մի գործածեցէք լպկան ֆրազներ և գանգատի խօսքեր, մի թուլացնէք ձեր դատի ոյժը խուսափողական ոճերով։ Բացի այդ՝ դուք թէ անցեալ և թէ ներկայ ձեր նկատողութեան մէջ «Սուրհանդակ» լրագրի էջերում կարծում էք, թէ դատարանը խմբագրին կանչում է դատի և յետոյ այնտեղ հարցնում, թէ ո՛վ է թղթակիցը։ Ոչ, այդպէս չէ լինում։ Դատ կանչողը կամ խմբագրին է դատարան տանում, կամ թղթակցին և կամ երկուսին էլ։ Մենք վերջ ենք դնում այս բոլորովին պարզ հարցին։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ամառնային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ մարդատար № 12 գնացքը՝ 2 ժ. 38 ր. ցերեկ., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 9 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 20 ր գիշերվայ, Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 16 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 8 ժ. 1 ր. առաւօտ., Բագու՝ 8 ժ. 48 ր. առաւ.։ Արագ № 2 գնացքը՝ 8 ժ. 15 ր. առաւ., Գանձակ է հասնում 1 ժ. 28 ր. ցեր., Եւլախ՝ 3 ժ. 6 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 7 ժ. 15 ր. երեկ., Բալաջարի՝ 10 ժ. 8 ր. գիշ., Բագու՝ 10 ժ. 53 ր. գիշ.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 4 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 18 ր. գիշ., Եւլախ՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 23 ր. առաւ., Բալաջարի՝ 3 ժ. 13 ր. ցեր., Բագու՝ 4 ժ. 45 ր. ցեր.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № $^{74}/_{75}$ 12 ժ. 22 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 21 ր. առ., Էջմիածին կայար.՝ 4 ժ. 49 ր. ցեր., Նախիջևան՝ 10 ժ. 51 ր. գիշ.. Ջուլֆա՝ 12 ժ. 29 ր. գիշ.։ Ապրանքատար-մարդատար՝ 4 ժ. 15 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 10 ր. գիշ., Էջմիածին՝ 8 ժ. 38 ր. առաւօտեան, Երևան՝ 10 ժ. 9 ր. առ.. և այստեղից գէնը այլևս չէ գնում։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5՝ 7 ժ. 31 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 11 ժ. 45 ր. գիշ., Բաթում՝ 9 ժ. 30 ր. առաւ.։ Պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 5 ժ. 47 ր. երեկ., Բաթում՝ 3 ժ. 25 ր. գիշ.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 2 ժ. 39 ր. գիշ., Բաթում՝ 10 ժ. 49 ր. առաւօտեան։

ԲՈՐԺՕՄ՝ մարդատար № $^{7}/_{8}$ 8 ժ. 28 ր. առ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 42 ր. ցեր., Բօրժօմ՝ 2 ժ. 3 ր. ցեր.։ Մարդատար № $^{9}/_{10}$ 3 ժ. 36 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 7 ժ. 56 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 13 ր. գիշերվայ.

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ պօստատար № 3՝ 12 ժ. 24 ր. ցեր.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 36 ր. գիշ.։ Մարդատար № 11՝ 6 ժ. 58 ր. առ. (այս գնացքը Բաթում չէ գնում)։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ արագ № 2 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.։ Պօստատար № 4՝ 9 ժ. 4 ր. երեկ.։ Մարդատար № 6՝ 11 ժ. 4 ր. առ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում)։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № $^{72}/_{73}$՝ 6 ժ. 8 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ 6 ժ. 33 ր. երեկոյեան։

ԲՈՐԺՕՄԻՑ՝ մարդատար № $^{9}/_{10}$ 8 ժ. 8 ր. երեկ.։ Մարդատար № $^{7}/_{8}$ 6 ժ. 28 ր. առաւ.

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ

Հիմնված 1880 թ.

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ԵՆ՝

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։

Կ. Մ. ՋԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։

Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։

Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.

Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—$12^1/_2$—$1^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։

Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1^1/_2$—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝

ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—$6^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։

Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

103. 0—53

Բ Ժ Ի Շ Կ

Խ. Բ. ՄԵԼԻՔ-ԷՅՆԱԹԵԱՆ

ՏԵՂԱՓՈԽՎԵԼ Է ՊԵԱՏԻԳՕՐՍԿ,

ուր ամառը կընդունէ հիւանդներին։ Սիֆիլիս, միզասեռական և վեներական հիւանդութիւններ։

(Ե. հ. կ.) 955. 100—93

ՄԵԴԻՑԻՆԱՅԻ

ՖԵԼԴՇԵՐ-ՄԱՍՍԱԺԻՍՏ

Ա. Գ. ԽՍԱՅԵԱՆ

Բժիշկների սրոշմամբ կատարում է կաշուի տակ սրսկումներ, լուացումներ (спринцов.), վէրքի փաթաթումն, դեղերի քսումն (втирание) ևայլն։ Էլեքտրականութիւն բէվմատիզմի, պարալիչի, սեռական անկարողութեան և թուլութեան դէմ։ Մասսաժ էլեքտրական գործիքով և ձեռքով. մասնաւոր և ընդհանուր մասսաժ։ Բժշկական մարմնամարզութիւն, ծաղկահատութիւն. Օտարերկրեայ հիւանդներին ցոյց է տալիս մասնագէտ հմուտ բժիշկներ։ Խորհուրդը 50 կոպ.։ Ընդունելութիւնը՝ կանանց—3—$3^1/_2$ ժ., տղամարդանց—$3^1/_2$—$4^1/_2$ ժ.։ Семеновская ул., № 9.

(կ. հ.) 77. 50—31

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հրաւէր

Բարձր սրբազան թեմական առաջնորդի առաջադրութեան համաձայն ամսիս 23-ին Կաթուղիկէ ս. Աստուածածնի (Մէյդանի ս. Գէորգ) եկեղեցում նշանակված է ծխ. ժողով ընտրելու 2 ներկայացուցիչ (պատգամաւոր) և 2 անձնափոխանորդ (կանդիդատ) Ներսիսեան Հոգևոր Դպրոցի համար հոգաբարձուներ ընտրելու։ Ուստի սրանով հրաւիրում եմ յիշեալ եկեղեցու մեծ. պ. պ. ծխականներին շնորհ բերել եկեղեցի մայիսի 23-ին, կիրակի օրը, առ. 12 ժամին ժողովին մասնակցելու։

Ստեփաննոս աւ.-քահ. Սամուէլեանց

(չ. հ. շ.) 566. 3—2

ԾԱԽՎՈՒՄ Է

ԲԱԿԱԼԷՅՆԻ ԽԱՆՈՒԹ

ՁԵՌՆՏՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ։

Միխայլօվսկի պրօսպ., № 36.

(ա. օ.) 569. 3—2

Երկրորդ տպագրութեամբ լոյս տեսաւ

„ՇՈՒՇԱՆԻԿ“

գրքոյկը (պատկեր հինգերորդ դարի հայ կնոջ), պատմական և կենսագրական մասերը աւելացած և բարելաւած։ Վաճառվում է Թիֆլիսի հայ գրավաճառանոցներում։ Ցանկացողները կարող են և դիմել ինձ՝ հետևեալ հասցէով. Тифлисъ, Тюремному священнику Григорису Матинянцъ. Տասը օրինակից աւելի գնողները ճանապարհի ծախս չեն վճարում։

Գրիգորիս քահ. Մատինեանց

(կ. հ.) 533. 2—2

Հրատարակութեամբ երևանի «ԱՐԱՐԱՏ» գրավաճառանոցի տպագրվում է և շուտով լոյս կը տեսնի Յ. Տէր-Մարտիրոսեանի և Ռ. Օհանջանեանի կազմած

ԴԱՍԱԳԻՐՔ ԲՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ

համաձայն «Հայոց եկեղեցական տարրական դպրոցների ուսումնական ծրագրի»։

(կ. հ.) 559. 3—2

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

և վաճառք աշակերտական ձեռագործների՝ մայիսի 21-ից մինչև 26-ը Ե. ԱԼՄԱԶՕՎԱՅԻ կանանց պրօֆէսիօնալ դպրոցում, առաւօտեան ժամը 10-ից մինչև ցեր. ժամը 3-ը և ժամը 4-ից մինչև 7-ը երեկոյեան։ Նեմէցկայա փողոց, № 3.

ՄՈՒՏՔԸ ՁՐԻ Է

576. 1—1

Դեպօ էլէքտր. եւ կերօսինային լամպաների, պաստառների եւ կահ-կարասիքի

Ե. Ա. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Թիֆլիս, Դվօրցօվայա փողոց։ Ֆիրման գոյութիւն ունի 1869 թւից։

Անմիջական յարաբերութեան մէջ լինելով ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ (обои) արդիւնաբերող առաջնակարգ ֆիրմաների հետ, ունենալով միաժամանակ քառասուն տարվայ փորձառութիւն յատկապէս պաստառներ վաճառելու գործում և լաւապէս իրազեկ լինելով այդ մասը, կարելիութիւն ունենալով ամեն մի դէպքում ՄՐՑԵԼ պաստառներ ունեցող ուրիշ շատ ֆաբրիկանտների եւ պաձեստների հետ—առաջարկում ենք ամենալաւագոյն ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ իր բոլոր պատկանելիքներով, ամեն տեսակ նորագոյն նկարներով, որոնք կարող են բաւականութիւն տալ թէ իրանց յատկութեան և թէ մրցութիւնից դուրս ունեցած գների կողմից պ. պ. գնողների պահանջներին ու ճաշակին։

Հասարակութեան, հիմնարկութիւնների և ընդհանրապէս օտար քաղաքների պ. պ. պատուիրողների յարմարութեան համար մենք պարբերաբար թողնում ենք նոր ստացված պաստառների նմուշների ալբօմ։ Ալբօմներն ուղարկվում են ըստ առաջին պահանջման։

ԴԵՊՕՅԻՆ ԿԻՑ ՄՇՏԱՊԷՍ ՈՒՆԵՆՔ

I. **ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ** առաջնակարգ ֆաբրիկաների, ինչպէս արտասահմանեան՝ նոյնպէս և ռուսական, վերջին նորագոյն ամեն ձևի նկարներով։
II. **ՀԱՇՒԵՑՈՅՑՆԵՐ** էլէքտրականութեան համար, Բ է ր կ մ ա ն յայտնի ֆաբրիկայի, թոյլատրված չափերի և կշիռների գլխաւոր պալատի կողմից։
III. «**ՍԻՐԻՈՒՍ» ԼԱՄՊՕՉԿԱՆԵՐ** էլէքտր. համար, որ ա ն տ ե ս ո ւ մ է 70% և որի միակ ներկայացուցիչը համարվում ենք մենք։
IV. **ՄԵԾ ՔԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ** էլէքտրական արմատուրների և նիթեղէնների՝ սարքաւորելու համար։
V. **ԿԵՐՕՍԻՆՕ-ԿԱԼԻԼԱՅԻՆ ԼԱՊՏԵՐՆԵՐ** կատարելագործված սիստեմի՝ ինչպէս արտաքին, նոյնպէս և ներքին լուսաւորութեան համար։
VI. **ԽՈՀԱՆՈՑ** սպիրտի «**ԻՓԱԿ**») ԳԻՐՇՖՕՐԻ յայտնի ֆաբրիկայի։
» կէրօսինի «**ՉԵՄՊԻՕՆ**»)
VII. **ՊԱՀԵՍՏ** վիէննական կահ-կարասիքի։

Ընդունվում են պատուէրներ էլէքտրական գծեր անցկացնելու և էլէքտր. լուսաւորութեան վերաբերեալ սարքաւորումն մացնելու բնակարաններում, խանութներում, հիմնարկութիւններում, պալաձատեղիներում և այլն։ ՕՏԱՐ ՔԱՂԱՔՆԵՐԻՑ ՊԱՏՈՒԷՐՆԵՐԸ կատարվում են շուտափոյթ և ճիշդ կերպով։

(հ. չ.) 540. 5—2

*) Այս նամակը տպում ենք խոշոր յապաւումներով, ի նկատի ունենալով մանաւանդ այն հանգամանքը, որ նամակագիրը հակառակ դէպքում գործն անցկացնելու է դատարան։ Խմբ.

Типографія „Экономія" Большая Ванкская № 3.